

”Pukki on Hien huoripoika”

Vuohiin liitetyt mielikuvat 1800-luvun lopun suomenkielisissä runo- ja rekilauluissa

Alina Mälkiä

Pro gradu -tutkielma

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriohjelma, kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriohjelma, kulttuurihistoria

Alina Mälkiä

”Pukki on Hiien huoripoika”: vuohiin liitetyt mielikuvat 1800-luvun lopun suomenkielisissä runo- ja rekilauluissa

Sivumäärät: 55 sivua

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani vuohiin liitettyjä mielikuvia 1800-luvun lopun suomenkielisissä runo- ja rekilauluissa. Alkuperäisaineistonani toimii Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanlaulukortisto ja Suomen Kansan Vanhat Runot (SKVR) - tietokanta. Rekilaulut on järjestetty kortistoon aiheen mukaan, josta valitsin aiheen ”vuohi”. Aikarajauksellani rekilauluja kertyi seitsemän. SKVR-tietokannassa käytin hakusanoja (mm. vuoh*, puk*, kut*, kil* ja vohl*), jolloin runolauluja kertyi rajauksellani 91.

Tutkimuskirjallisuutena käytän muun muassa arkistotieteen, kansanmusiikintutkimuksen ja monilajisen tutkimuksen teoksia. Joukkoon kuuluu niin yleisteoksia kuin tieteellisiä artikkeleitaakin. Kvantitatiivisena metodina käytän laadullista sisällönanalyysiä ja kvalitatiivisena metodina tekstianalyysiä. Jaottelin laulut aiheen ja tunnelatauksen mukaan.

Tutkimustuloksenani on, että tämän aineiston perusteella vuohiin suhtauduttiin melko negatiivisesti 1800-luvun lopun Suomessa. Yksiselitteisesti positiivista laulua ei löytynyt ainoatakaan, negatiivisia sen sijaan muutama. Suurin osa lauluista oli neutraaleja. Suurimpana mielikuvana aineistosta erottui vuohien suuret, mahtavat sarvet sekä niiden käyttö materiaalina esimerkiksi paimentorvissa. Vuolta pidetään muutamissa negatiivisissa lauluissa itsepäisenä eläimenä, joka ei suostu poistumaan kielletyltä alueelta. Sitä myös verrataan negatiivisessa mielessä muihin kotieläimiin. Suurimmassa osassa lauluja vuohi kuitenkin vain mainitaan hyvin lyhyesti. Sen voi siis päätellä olleen melko tavallinen, mutta ikävänä pidetty kotieläin.

Avainsanat: vuohi, ihminen-eläinsuhde, runonlaulu, rekilaulut, kulttuurihistoria, perinnearkistot

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuskysymys ja aihe	4
1.2	Tutkimuksellinen viitekehys ja metodit	5
1.3	Vuohet Suomessa	9
1.4	Alkuperäisaineisto: SKS:n runo- ja rekilaulut	12
2	Kansanmusiikki arkistoissa	18
2.1	Runo- ja rekilaulut	18
2.2	Arkistotieteelliset huomiot SKS:n aineistoon	24
3	”Vuohi se ravasi pirusti niin”: vuohet alkuperäisaineistossa	30
3.1	Aineiston tyypittely	30
3.2	Aktiiviset sarvelliset pukit rekilauluissa	32
3.3	Persoonalliset vuohet runolauluissa	34
3.3.1	Itsepäiset, tuhoavat vuohet: negatiiviset runolaulut	34
3.3.2	Moninaiset neutraalit runolaulut	41
4	Lopuksi	49
	Lähteet	51

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja aihe

Pukki on Hiien huoripoika.¹

Tämä on erään Paavo Pitkäsen esittämä kansanruno pukin synnystä. Runon on tallentanut legendaarinen kansanrunouden tallentaja Kaarle Krohn Rautavaaran Ala-Luostan kylästä vuonna 1885.² Runo edustaa varsin jyrkkää negatiivista suhtautumista vuohiin. Mutta minkälaisia merkityksiä vuohiin todella liitettiin 1800-luvun lopun suomalaisessa kansanmusiikissa, ja miten arkistoaineisto tutkimusmateriaalina vaikuttaa tutkimustulokseen? Näihin kysymyksiin vastaan tutkielmallani.

Kansanmusiikki on varsin hedelmällinen, mutta historian tutkimuksessa vähän käytetty aineistolähde. Improvisoidut ja opitut kansanlaulut kertovat monella tapaa laulajan eletystä ympäristöstä: usein laulut kumpuavat siitä, mitä ihminen näkee, kokee tai ajattelee. Toisaalta opitut laulut kertovat ympäröivien ja edesmenneiden ihmisten elämästä, sillä laulut opittiin suullisena perinteenä tai keksittiin itse. Tämän vuoksi olen valinnut juuri tämän aineistotyyppin tutkielmani alkuperäisaineistoksi. Näin tahdon selvittää, miten 1800-luvun lopun ihmiset ovat kokeneet vuohet. Emme voi olettaa, että ihmisten eläinsuhde on pysynyt samankaltaisena vuosisatojen ja kulttuurierojen yli.

Käytän alkuperäisaineistonani Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkiston perinteen ja nykykulttuurin kokoelman reki- ja runolauluaineistoa. Olen kiinnostunut erityisesti 1800-luvun lopusta sen yhteiskunnan murroksen sekä uuden ja vanhan kansanlauluperinteen päällekkäisyyksien vuoksi. Aikarajaukseni on 1880- ja 1890-luvut, jotta aineisto on pro gradu -tutkielman pituutta silmällä pitäen hallittavissa. Aineistooni valikoitui lopulta 91 runolaulua ja seitsemän rekilaulua. Esittelen alkuperäisaineistoa tarkemmin alaluvussa 1.4.

---

¹ SKVR VII5 loitsut 4421.

² Ibid.

1.2 Tutkimuksellinen viitekehys ja metodit

Eläimet ovat kulkeneet ihmisen mukana koko tunnetun historian.³

Siitä voidaan joka tapauksessa olla varmoja, että vaikka ihmisiä oli ensimmäisinä vuosituhansina vain muutamia satoja tai tuhansia, musiikki oli heille yhtä tärkeää kuin kaikkina vuosituhansina.⁴

Nämä monilajisen historian ja kansanmusiikin yleisteoksista peräisin olevat lainaukset kertovat, että sekä eläimet että kansanmusiikki ovat olleet ihmisen alusta asti tärkeä osa elämää. Läpi ihmisen historian rinnakkain elävät, hieman ohitetut aiheet tarjoavat varsin mielenkiintoisen tutkimusaiheen.

Tutkielmani tutkimuksellinen viitekehys koostuu monilajisesta tutkimuksesta, kansanmusiikintutkimuksesta sekä arkistotieteestä. Näin pystyn yhdistelemään uutta ja vanhaa tutkimusta. Monilajinen tutkimus on kehittynyt nykyiseen muotoonsa vasta 2000-luvulta lähtien, kun taas kansanmusiikintutkimus on ollut hyvin suosittua jo 1800-luvulla. Arkistotiede taas on 1800-luvulta peräisin, mutta eri arkistokäänteiden myötä paljon kehittynyt tutkimusala.

1800-luvun loppu Suomessa on mielenkiintoista aikaa kansanmusiikintutkimuksen kannalta, sillä teollistumisen aikakaudella eli samaan aikaan eri perinteitä yhtä aikaa. Tähän vaikuttivat monet eri tekijät, jotka kaikki johtuivat teollistumisen aiheuttamasta yhteiskunnan murroksesta. Maaltamuutto, Amerikan-kuume ja välimatkojen lyheneminen rautateiden myötä vaikuttivat siihen, että uudet vaikutteet levisivät sekä korvasivat tai sekoittuivat vanhaan.⁵

Kansanmusiikin tutkimus oli suosittua 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kansallisromantiikan myötävaikutuksesta. Tätä seurasi kuitenkin vuosikymmenien hiljaisempi kausi. Tutkimus alkoi elää uutta renessanssia vasta, kun kansanmusiikin harrastuskin elävöityi muun muassa Kaustisen kansanmusiikkijuhlien perustamisen myötä 1960-luvun lopulla.⁶ Jopa itse kansanmusiikin määritelmä on kokenut murroksen. Aiemmin kansanmusiikkina on pidetty vain mestari–kisälli-suhteessa korvakuulolta opittua musiikkia. Nykyään kuitenkin lasketaan mukaan myös ammattititit ja musiikkiopistoissa opitut taidot, sillä vanha

---

³ Schuurman ja Räsänen 2020, 7.

⁴ Asplund et al. 2006, 11.

⁵ Asplund 1981a, 107.

⁶ Moisala 1991, 7; Asplund 1981b, 236.

määritelmä ei enää vastaa todellisuutta.⁷ Huomionarvoista on, etten tutki varsinaisesti itse sävelmiä, vaan ainoastaan laulujen sanoituksia. Sävelmien puuttuminen vaikuttaa väistämättä tulkintaani, sillä sävelmällä voi ilmaista laulun tunnelatausta, kuten huumoria.

Toinen tutkielmassani kulkeva tutkimussuuntaus on monilajisen historian tutkimus. Yhteiskunnallisissa ja humanistisissa tieteissä tapahtui 1990-luvulla ”eläinkäännö”, jolloin eläinten ja ihmisten suhteita tutkittiin monitieteisesti. Tähän vaikuttivat ilmasto- ja ympäristökriisi, eläinten sukupuuttoaalto sekä eläinten ja ihmisen käyttäytymiseen liittyvien erojen välisen kuilun kapeneminen luonnontieteissä.⁸ Eläinkäännö toi esiin sen, että ihmisten ja eläinten elämät ovat kietoutuneet yhteen tiiviisti läpi historian niin symbolisilla kuin materiaalisillakin tavoilla.⁹ Jotta voimme todella ymmärtää menneisyyttä ja nykyisyyttä, emme voi jättää aina ihmisen rinnalla eläneitä eliöitä pois ihmistutkimuksesta sen nimityksestä huolimatta. Ihmisen ja eläimen suhteen tutkiminen on erittäin tärkeää, sillä ymmärtäessämme menneisyydessä tapahtuneita suuria muutoksia eläinsuhteissa voimme ymmärtää, millaiseksi se ehkä tulevaisuudessa kehittyi.¹⁰

Miten eläimiä voi sitten tutkia, kun ne eivät osaa kirjoittaa? Perinteisesti historiantutkimuksessa on arvostettu ja käytetty lähinnä kirjallisia lähteitä. Nykyään kuitenkin käytettyjen lähteiden kirjo on laajentunut esimerkiksi suullisiin haastatteluihin ja elokuvaan. Kokonaan eläimen itsensä tuottama historiallinen lähde on esimerkiksi kypälän- tai sorkanpainauma vielä valmistusvaiheessa olevassa tiilessä. Yleensä kuitenkin eläin on enemmänkin aihe ihmisen tuottamassa lähteessä, kuten niskuroiva eläin tuomiokirjan merkinnässä tai kaupunkitilaan saapunut villieläin sanomalehtijutussa.¹¹ Toisaalta myös eläimen nahka pergamentissa, eläinperäinen gelatiini valokuvissa sekä kankaiden villa ovat klassisia esimerkkejä eläinten esiintymisestä arkistoissa – tosin vain hyötyeläiminä, materiaalina.¹² Materiaalin lisäksi ne voivat esiintyä lähes kaikessa arkistomateriaalissa: mainintoina esimerkiksi egodokumenteissa, sanoma- ja aikakauslehdissä, kansanrunoudessa, taiteessa, muistitiedossa, elokuvissa ja kirjallisuudessa.¹³

---

⁷ Moisala 1991, 8.

⁸ Kaarlenkaski 2021, 330.

⁹ Ibid., 329.

¹⁰ Latva ja Lähdesmäki 2022, 469; Latva ja Lähdesmäki 2020, 19–20.

¹¹ Latva ja Lähdesmäki 2020, 24.

¹² Latva ja Lähdesmäki 2022, 475.

¹³ Ibid., 475–476.

Vaikka tutkimuksen kohde ei olisi itse tuottanut lähdettä, se ei ole syy olla tutkimatta tiettyä aihetta. Esimerkiksi sairaalapotilaat eivät ole itse tuottaneet potilaskertomuksia, mutta silti heitä voi ja on tärkeää tutkia lääkärin merkintöjen kautta. Eläimistä löytyykin paljon materiaalia arkistoista, mutta sitä saattaa olla hankala löytää. Tätä kutsutaan arkistojen hiljaisuudeksi.¹⁴ Arkistojen hiljaisuuksille ei löydy yksiselitteistä määritelmää. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että tietyt vähemmistöt jäävät arkistoissa ”piiloon”, eli vähemmistöjä koskevaa materiaalia on vaikeaa löytää tai sitä ei ole lainkaan.¹⁵ Vähemmistöjen rooli historiassa alettiin ottaa paremmin huomioon 1960-luvulta lähtien, kun *history from below* -tutkimus otti tuulta alleen. Tämä tutkimussuuntaus pyrkii ottamaan huomioon aiemmin vähälle huomiolle jääneet ihmisryhmät, kuten naiset ja työväestön.¹⁶

Monet tutkijat rinnastavat eläimet vähemmistöihin ja pitävät niitä kaikista äänettömimpänä ryhmänä historiassa.¹⁷ Esimerkiksi nautojen historiaa tutkinut Claudia Towne Hirtenfelder rinnastaa Amerikkaan kuljetettujen orjien ja eläinten kohtalon arkistoissa. Molemmat ryhmät ovat nimettömiä ja unohdettuja, omaisuutta, josta on jäänyt usein vain lyhyitä merkintöjä tilikirjoihin.¹⁸ Venla Makkonen esittelee erinomaisesti eläinten osuutta arkistojen hiljaisuuksissa kulttuurihistorian pro gradu -tutkielmassaan ”*Lähellä kukkuu Karjalan käki*”: *Käki Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Karjalan-matkakeruuaineistoissa vuosina 1992 ja 2007* (Turun yliopisto 2024).

Yksi tärkeä suuntaus monilajisen historian tutkimuksessa on kriittinen eläintutkimus, joka keskittyy eläinten hyötykäytön epäkohtien esiintuontiin.¹⁹ Koska tällaista tutkimusta on jo todella paljon, tahdon itse keskittyä lähes päivätyöhöni. Kuten hevosia tutkinut Erica Fudge toteaa: ”Lisäksi voidaan huomata, ettei kotieläinten historia ole ollut vain alistamista, vaan mukaan mahtuu myös arvostusta, läheisyyttä ja välittämistä.”²⁰ Tahdonkin tuoda tätä vähemmän tutkimuskirjallisuudessa huomiolle jäänyttä puolta enemmän esiin. Jos näemme menneisyyden ainoastaan riistona ja kärsimyksenä, emme voi myöskään pedata eläimiä arvostavaa tulevaisuutta menneisyyden ihmisten esimerkin kautta. Lisäksi tällainen näkökulma antaa enemmän arvostusta eläimen omalle toimijuudelle, kykyyn vaikuttaa omaan ympäristöönsä luomalla suhteen ihmiseen. Vaikka tutkimustulokseni esittääkin vuohet

---

¹⁴ Latva ja Lähdesmäki 2022, 470.

¹⁵ Mikkola 2021, 170.

¹⁶ Latva ja Lähdesmäki 2022, 470.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Hirtenfelder 2024, 34.

¹⁹ Latva ja Lähdesmäki 2022, 479.

²⁰ Latva ja Lähdesmäki 2020, 34.

negatiivisessa valossa, olen keskittynyt nimenomaan vuohiin suhtautumiseen, en niiden riistoon. Tästä painotuksestani huolimatta en sivuuta sitä, että suomalaista eläinsuhdetta etenkin kotieläimiin nähden on leimannut juuri hyötyajattelu.

Tutkielmassani käyttämäni metodit ovat tekstianalyysi ja laadullinen sisällönanalyysi. Laadullisessa sisällönanalyysissä käydään läpi aineisto, kerätään se erilleen muusta aineistosta, teemoitetaan ja kirjoitetaan yhteenveto.²¹ Keräsin laulut omaan korpukseen, joka perustuu hakusanoihin. Teemoitin aineistoni laulun aihealueen ja tunnelatauksen mukaan sekä muodostin piirakkakaaviot sekä hakusanoista että aihealueista. Aineistoni on niin laaja, että tämä kvantitatiivinen metodi helpottaa sen käsittelyä huomattavasti kvalitatiivisten metodien ohella.

Keskeisin metodini on kuitenkin tekstianalyysi. Kielenkäyttöön sisältyy tiedostaen ja tiedostamatta esimerkiksi käsitykset maailmasta, arvojen ja asenteiden ylläpitäminen sekä ihmisten välisten vuorovaikutussuhteiden ja valtasuhteiden luominen.²² Vesa Heikkinen tiivistää tekstianalyysin keskeisen olemuksen mielestäni erinomaisesti:

Tekstianalyysissa ei pelkästään osoiteta, *millaisia* merkityksiä kielenkäytössä syntyy. Tekstianalyysissa näytetään, *miten* merkityksiä synnytetään.²³

Sovellan Heikkisen kuvaamaa tekstianalyysiä monilajiseen tutkimukseen siten, että otan mukaan myös ihmisten ja eläinten välisten vuorovaikutussuhteiden luomisen. Lauluissa toistetut käsitykset vuohista muokkaavat niitä kuulevien ja laulavien ihmisten käsityksiä vuohista myös tiedostamatta. 1970-luvulla Iso-Britanniassa syntynyt kielitieteellinen koulukunta kriittinen lingvistiikka mieltää kielenkäytön implisiittiseksi, jolloin merkityserot ”luetaan rivien välistä”. Merkityksiä ei kerrota avoimesti tai tarkoituksella, vaan ne ikään kuin kulkevat kielenkäytön mukana myös kielenkäyttäjän huomaamatta. Tällöin todellisuuden kuvaaminen tekstissä kertoo perustavanlaatuisista yhteisön asenteista, arvoista, käytänteistä ja olettamuksista.²⁴ Tutkin juuri tällaisella otteella kansanlauluja, joista nostan esiin kieli- ja aihevalintoja vuohista kertovissa lauluissa.

Myös Tiina Ollila kuvaa hyvin kielenkäyttöä monilajisen tutkimuksen kontekstissa:

Kielen käyttö mielletään usein asioiden kuvaamiseksi, joten kielen seurauksellisen luonteen korostaminen on tässä paikallaan. Kieli on paitsi viestinnän väline, myös

---

²¹ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 104.

²² Heikkinen 2020, 11.

²³ Ibid., 13.

²⁴ Ibid., 14.

maailman kuvaamisen ja rakentamisen mahdollistaja sekä sosiaalisten suhteiden ja identiteettien luoja. Kielellä me osoitamme, välitämme ja torjumme. Kieli ohjaa ajatteluamme, heijastaa ja muokkaa yhteisöjen toimintatapoja, ja sen avulla opitaan arvoja, asenteita ja käyttäytymismalleja.²⁵

Kielen käyttö ei siis milloinkaan ole täysin neutraalia, vaan tiedostaen ja tiedostamatta sen avulla välitetään käsitystä ympäröivästä maailmasta. Näin kansanlaulutkaan eivät ole täysin neutraaleja tai merkityksettömiä sanoiltaan. Huonosti käyttäytyvästä pukista voidaan tehdä turhautunut tai humoristinen laulu, joka muokkaa sen oppijoiden ja kuulijoiden käsitystä liittyen vuohiin. Tai kuten Ollila sen toteaa: ”Tietyt kielentämisen tavat aikaansaavat tiettyjä seurauksia eläinkuvaamme ja toimintaamme maailmassa.”²⁶

Tiedostan Ollilan tapaan²⁷, etten itsekään ole vapaa kielentämisen subjektiivisuudesta. Tutkielmallani on selkeä tavoite nostaa vuohet mielestäni ansaitsemaansa asemaan historian tutkimuksessa, mikä voi tiedostamattani suodattua kielenkäyttöni positiivisena katsantona. Lisäksi henkilökohtainen mieltymykseni tähän eläinlajiin voi näyttäytyä sekä positiivisena että negatiivisena. Toisaalta saatan kohdella niitä myötätuntoisemmin kuin vuohista pitämättömät ihmiset, mutta toisaalta olen perehtynyt niiden sielunmaisemaan ja elintapoihin. Tällöin minulla on myös enemmän asiantuntemusta ja kykyä tunnistaa lauluista nykyäänkin tyypillisenä pidetyt, vuohiin liitetyt mielikuvat.

1.3 Vuohet Suomessa

Vuohi ei ole ollut erityisen merkittävä kotieläinlaji Suomen historiassa. Niitä paljon tärkeämpiä ja yleisempiä kotieläimiä ovat olleet hevoset, naudat ja lampaat.²⁸ Hevonen on tunnetusti tärkeä vetoeläin, ja tärkeä varallisuuden mittari oli nimenomaan nautakarja, joka heijasteli veronmaksukykyä sekä parhaiden viljelysmaiden luonnonniittyjen omistamista.²⁹ Vuohet eivät tuota mitään korvaamatonta, jota yleisemmät kotieläimet eivät jo tuottaisi. Arkeologisessa luuaineistossakin vuohi on hieman näkymätön, sillä vuohen ja lampaan luut ovat hankalia erottaa toisistaan. Lisäksi arkeologisten kaivausten perusteella vuohen maantieteellinen painottuminen on epätasaista ja vaihtelee läpi historian.³⁰

---

²⁵ Ollila 2020, 214–215.

²⁶ Ibid., 215.

²⁷ Ibid., 216.

²⁸ Bläuer 2015, 129.

²⁹ Matikainen 2024, 60–62.

³⁰ Bläuer 2015, 129.

Toisaalta ainakin Itä-Suomessa kaupattavia vuohia näyttää olleen paljon 1600–1700-luvuilla. Vuoden 1638 pikkutullien perusteella ne muodostivat suurimman osan iisalmelaisten eläinkauppatavarasta Lappeenrannan markkinoilla. Pukkeja, nuoria pukkeja ja vuohia myytiin yhteensä 51, kun taas nautoja 24 ja lampaita viisi. Vuoden 1702 satamamaksujen perusteella pukkeja ja nuoria pukkeja myytiin tasan 50, mullikoita yksi eikä muita eläimiä lainkaan.³¹ Arkeologi Auli Bläuerin mukaan tällainen määrä on suhteettoman suuri eläinten yleisyyteen verrattuna. Hänen mukaansa vuohet mainitaan elävänä kauppatavarana hyvin usein.³²

Viranomaisten tilastollisissa vuosien 1850–1880 määräaikaiskertomuksissa, jotka perustuvat osittain talokohtaisiin tiedusteluihin ja osittain arvioihin, vuohia on määrällisesti selvästi vähemmän. Nautoja ja lampaita on näiden valtakunnallisten tilastojen mukaan noin miljoona kutakin, hevosia noin 250 000–300 000, sikoja noin 150 000–200 000 ja vuohia vain noin 20 000–30 000.³³ Tutkimuskirjallisuuskin keskittyy nautoihin ja hevosiin, välillä myös lampaisiin. 1700-luvulla suhtautumisessa vuohiin tapahtuu muutos valtakunnallisella tasolla, sillä niiden pitoon kannustettiin. Vuohet tuottavat huomattavasti enemmän maitoa suhteessa kokoonsa ja tarvitsemaansa ravintoon verrattuna lehmiin. Samaisella vuosisadalla viranomaiset kuitenkin rajoittivat vuohen pitoa, sillä nokkelina ja ketterinä eläiminä ne aiheuttivat tuhoa viljelyksillä ja rajoittivat uusien metsien kasvua syömällä puuntaimia.³⁴

Vuohen tärkein tuote oli maito. Koska lehmänmaidon rasva käytettiin tarkasti voin valmistusta varten, rasvaista juustoa voitiin tehdä pääosin vuohenmaidosta. Tämä oli kuitenkin melko harvinaista, kansanomaisessa ruokataloudessa vain Länsi- ja Pohjois-Suomessa tapahtunutta toimintaa. Erityisen arvokasta vuohessa oli nahka, josta valmistettiin etenkin 1600- ja 1700-luvuilla suosittua säämiskää. Karvastakin kudottiin karkeaa kangasta esimerkiksi kauppatavaroiden suojaksi. Etenkin pukinsarvet olivat haluttua kauppatavaraa ja niistä valmistettiin esimerkiksi paimentorvia.³⁵

Vuohet olivat alimpana kotieläinten ruokkimisjärjestyksessä. Niiden talviruokintaan kuuluikin lähinnä lehdeksiä ja havupuiden oksia. Arkeologi Auli Bläuerin mukaan heinät menivät ensin hevosille, sitten naudoille, sitten lampaille ja vasta viimeiseksi vuohille, jos lainkaan.³⁶

Historiantutkija Arvo M. Soinisen mukaan taas arvojärjestyksessä lampaat tulivat ennen

---

³¹ Kääriäinen 2024, 318.

³² Bläuer 2015, 132.

³³ Soininen 1974, 202–203.

³⁴ Bläuer 2015, 129–130.

³⁵ Ibid., 131–133.

³⁶ Ibid., 136.

nautoja, sillä talviaikaan saatiin paras villa.³⁷ Soininen pitää vuohten asemaa ruokinnassa hyvänä, sillä niille sopivat myös lehdekset, hienot havut ja haavankuori, jotka eivät muille kotieläimille kelvanneet.³⁸ Lähinnä vain hevoset saivat talviaikana viljaa, sillä ne olivat välttämättömiä tavarankuljetuksen vuodenaikana.³⁹ Pehr Adrian Gaddin kertomuksessa vuodelta 1789 vuohtet söivät lehdesten, neulasten ja jäkälän lisäksi myös kaikkia niitä ruoanjätteitä, jotka eivät muulle karjalle kelvanneet. Ne myös pystyivät ketterinä eläiminä hyödyntämään ympäristöstä muille kotieläimille ulottumattomissa olevan ruoan, kuten korkealla olevat puiden lehdet. Niinpä vuohi oli varsin edullinen elähti, ”köyhän miehen lehmä”. Toisaalta vuohten omapäisyys ja ketteryys johtivat ne usein aitojen yli ja käräjille.⁴⁰

Vähäinen merkitys kotitaloudelle, edullinen ylläpito sekä ongelmien aiheuttaminen vaikuttivat varmasti omalta osaltaan vuohiin suhtautumiseen niiden ominaisuuksien, kuten ilkkurisuuden ja itsepäisyyden, lisäksi. Muita kotieläimiä vahvemmin vuohtet ovat joutuneet kärsimään huonosta maineesta johtuen kristinuskosta, jossa vuohi saattaa toimia esimerkiksi paholaisen, himon tai synnin symbolina. Lisäksi Suomessa vuohiin liittyi niukasti karjataikoja, mikä omalta osaltaan kertoo niiden vähäisestä merkityksestä.⁴¹

Nämä kaikki tekijät vaikuttavat siihen, että olen kiinnostunut löytämään kansanlauluissa esiintyvän suhtautumisen vuohiin. Pidettiinkö niitä ärsyttävinä, onnettomuutta tuovina maanvaivoina vai hauskoina, omalaatuisina kumppaneina? Vai vähätelläänkö niitä ja pidetään merkityksettöminä kotieläiminä? Oman lisänsä tähän tutkielmaan tuo kandidaatintutkielmani *Barbatus et corniger – parrakas ja sarvekas. Vuohiin liitetyt mielikuvat keisariajan alun Rooman valtakunnassa* (Turun yliopisto 2023). Tässä tutkielmassa olin kiinnostunut siitä, millaisina vuohtia pidettiin faabeleissa ennen kristinuskon vaikutusta. Tutkin asiaa kääntämällä kolme latinankielistä Phaedruksen (n. 15 eaa. – n. 50 jaa) faabelia ja tutkimalla latinankielistä Plinius vanhemman (23–79 jaa.) teosta *Naturalis historia* (suom. *Luonnonhistoria*) tekstianalyysin keinoin. Tutkimustuloksenani oli, että vuohi on ollut antiikin Roomassa hyvin tärkeä osa yhteiskuntaa, mutta toisaalta yksinkertaisena pidetty kotieläin. Vuohen näön on koettu olevan erinomainen ja maidon olevan tärkeää ravintoa sekä rohto. Vuohta on siis pidetty tärkeänä ja parannusvoimaisena, mutta toisaalta kovin arkisena, yksinkertaisena ja jopa passiivisena eläimenä. Muuttamalla radikaalisti aikakautta sekä

---

³⁷ Soininen 1974, 225.

³⁸ Ibid., 227.

³⁹ Ibid., 223–224.

⁴⁰ Bläuer 2015, 136.

⁴¹ Ibid.

maantieteellistä aluetta tahdon tuoda esille mitättömänakin pidetyn eläinlajin toisaalta suurta merkitystä eri yhteiskunnissa.

1.4 Alkuperäisaineisto: SKS:n runo- ja rekilaulut

Alkuperäisaineistoni koostuu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran runo- ja rekilauluista. Koska improvisointiin perustuvan runolaulun suosion väheneminen ja riimeihin perustuvan rekilaulun leviäminen ulkomailta Suomeen sijoittui juuri 1800-luvun loppuun, olen rajannut alkuperäisaineistoni vuosiin 1880–1899. Tämä oli monella tavalla mielenkiintoista aikaa, sillä laulutyyppit elivät rinnakkain ja sulautuivat toisiinsa. Tutkin näissä laulutyypeissä esiintyviä vuohiin liitettyjä mielikuvia sekä vertaan vanhan ja uuden lauluperinteen eroja toisiinsa.

Rekilauluaineiston kerääminen oli yksinkertaista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston perinteen ja nykykulttuurin kokoelmaan kuuluu analoginen, digitoimaton Helsingissä sijaitseva perinnejäikortisto. Tähän vuonna 2024 Unescon kansalliseen Maailman muisti -rekisteriin liitetty kortisto sisältää noin kolme miljoonaa korttia.⁴² Kortistoon kuuluu esimerkiksi eläinperinnekortisto, kansanlääkintäkortisto ja kansanlaulukortisto.⁴³ Käytin itse kansanlaulujen aiheenmukaista kortistoa, sillä etsin tiettyä laulutyyppiä ja eläinlajeja. Kansanlaulujen aiheenmukainen kortisto on jaettu 1950-luvulla kehitellyn ja ajan kanssa päivitetyn järjestelmän mukaan 13 pääryhmään, joiden sisällä on vielä temaattista jaottelua. Pääryhmiä ovat esimerkiksi I. Välimuotoiset laulut, V. Seksuaalilaulut ja XII Karjankutsut.⁴⁴

Rekilaulut ovat kansanlaulujen aiheenmukaisessa kortissa oma pääryhmänsä, II. Rekilaulut. Rekilaulukortisto on jaettu temaattisesti 12 eri aiheeseen, joita ovat esimerkiksi 2. Tyttöjen laulut, 6. Keinulaulut ja 10. Vaatimaton, köyhä, onneton (ilman rakkausmotiivia).⁴⁵ Kategorian ”8. Luonto, eläimet, ympäristö” eläimiä koskeva osuus on järjestetty eläinlajien mukaan, erotellen vielä erikseen villi- ja kotieläimet. Näin löysin helposti tämän loogisen, alaspäin kulkevan järjestelmän avulla vuohet rekilauluista.

Kategoriaan ”8. Luonto, eläimet, ympäristö” on koottu 33 vuohista kertovaa rekilaulua. Aikarajaukseni kuitenkin supisti aineistoa merkittävästi. Vuosina 1880–1899 laulettuja

---

⁴² SKS:n perinnejäikortisto on valittu Unescon kansalliseen Maailman muisti -rekisteriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran uutinen 16.9.2024.

⁴³ Ks. lisää osoitteesta <https://www.finlit.fi/arkisto/perinteen-ja-nykykulttuurin-kokoelma/perinteen-ja-nykykulttuurin-kokoelman-tekstiaineistot/perinnejäikortistot/>.

⁴⁴ Perinnejäikortistot. Kansanlaulujen aiheenmukainen kortisto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivusto.

⁴⁵ Uudemmissa runomitoilla seipitetyt kansanlaulut. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran luettelo.

vuohiaiheisia rekilauluja onkin vain seitsemän, joista viisi noudattavat samaa ”Oletkos nähnyt meitin pukki” -aihetta sanoitusta hieman varioiden.

Rekilaulujen vähäiseen määrään vaikuttaa useakin seikka. Yleisimmät rekilaulujen aiheet eivät yleensä pyörineet eläinten ympärillä, vaan ne olivat nuorten lauluja, joissa käsiteltiin rakkautta, kaipuutta maailmalle sekä ajankohtaisia aiheita.⁴⁶ Lisäksi rekilauluja ei nähty yhtä tallentamisen arvoisina kuin runolauluja.⁴⁷ Toisaalta myös oma hakutapani varmasti vaikuttaa asiaan. Jos kortistot olisivat saatavilla digitoituina, olisin voinut hakea hakusanoilla kaikki maininnat vuohista. Nyt löysin vain ne, joita kortistoa järjestämässä oleva arkistonhoitaja on pitänyt ”vuohista kertovina”. Tähän liittyinkin vahvasti arkistoalalla nykyään vallitsevaan käsitykseen siitä, ettei arkistonhoitaja voi milloinkaan olla täysin neutraali toimija, vaan vaikuttaa omilla valinnoillaan arkistoon. SKS:n arkiston kehittämispäällikkö Eija Starkin mukaan digitoitu kansanlaulukortisto julkaistaan verkkotietokannassa vuoden 2026 aikana.⁴⁸

Rekilaulukortistoa on toki osittain julkaistu. Suomalaisen musiikkitieteen isäksi tituleerattu Ilmari Krohn (1867–1960) on toimittanut ja julkaissut SKS:n arkistosta sävelmiä ja niiden sanoja teossarjassa *Suomen Kansan Sävelmiä. Laulusävelmät I-IV* (1904–1933).⁴⁹ Teos on digitoitu Suomen Kansan e-Sävelmät-tietokantaan.⁵⁰ Tarkistin tietokannan tekstihaulla vuohista kertovat laulut, mutta yksikään ei kuulunut rajaukseni sisäpuolelle. Joko vuositieto puuttui tai se oli rajaukseni ulkopuolella. Näihin julkaisuihin on kuitenkin otettu vain se arkistoaineisto, joka on sisältänyt tiedot myös sävelmästä. Niinpä suurin osa rekilaulujen teksteistä on yhä julkaisemattomassa arkistossa.

Runolaulujen kerääminen vaati paljon enemmän aikaa. SKS:n arkistossa on lähes 200 000 runolaulumittaa noudattavaa runoa. Suurin osa niistä on julkaistu Suomen Kansan Vanhat Runot (SKVR) -nimisessä 34-niteisessä teossarjassa vuosina 1908–1948 ja 1997.⁵¹ SKVR-teossarjan tarkoituksena oli julkaista täydellinen kalevalamittaisessa runoudessa pysyttelevä julkaisu. Todellisuudessa SKVR-sarja sisältää myös loitsuja ja uusimittaisia runoja, ja siitä jätettiin pois sopimattomia tai ei-perinteisinä koettuja mittaan kuuluvia runoja.⁵² Tästä kansanrunousaineistoista on koottu 89 247 tekstiä sisältävä SKVR-tietokanta, joka pysyy

---

⁴⁶ Asplund 2006, 153–154, 156.

⁴⁷ Asplund 2006, 153; Hämäläinen ja Karhu 2021a, 290.

⁴⁸ Sähköpostikeskustelu Eija Starkin kanssa 9.6.2025.

⁴⁹ Sykäri 27.3.2025, blogikirjoitus.

⁵⁰ Ks. <https://esavelmat.jyu.fi/>

⁵¹ Arkiston avain 1984, 46; Kallio ja Saarinen 2024a.

⁵² Kallio ja Saarinen 2024a.

mahdollisimman uskollisena alkuperäiselle teossarjalle. Vain ilmeiset virheet esimerkiksi metatiedoissa on korjattu.⁵³ Tietokantaan kuuluu myös täydentävä JR-tietokanta (julkaisematon runous), joka tällä hetkellä sisältää 85 610 teossarjassa julkaisematonta tekstiä.⁵⁴ SKVR-tietokannasta on ilmestynyt vuonna 2024 uusi käyttöliittymä, joka mahdollistaa hyvinkin tarkat rajausehdot aineistohakuun. Se on saattanut valtavan aineiston suuren yleisön käytettäväksi ja helpottaa aineiston löytymistä tekstihaulla.

1800-luvun nationalismin hengessä pyrittiin luomaan kuva yhtenäisestä kansasta, jolla on oma myyttinen historiansa ja yksi kieli.⁵⁵ Käytännössä tämä ei kuitenkaan toteutunut. SKVR-aineiston kattama alue on hyvin monikansallinen ja -kielinen. Nykyisen Suomen alueella puhuttiin suomea, ruotsia, karjalaa ja saamen kieliä, Venäjän Karjalassa karjalaa, lyydiä, vepsää, venäjää ja suomea sekä Inkerissä inkeroista, vatjaa, suomea, viroa ja venäjää. Näillä monikielisillä alueilla runoperinteet olivat vahvasti vuorovaikutuksessa, mitä edesauttaa se, että runokieli on puhekieltä helpompaa ymmärtää kielirajojen yli. Lisäksi maantieteellisesti lähekkäin sijaitsevat kielet usein lähenivät toisiaan, ja lähisukukielien suomen, karjalan ja inkeroisen rajat eivät olleet yksiselitteisiä. Etenkin 1900-luvun alussa kansallisromantiikan hengessä karjalaa ja inkeroista pidettiin suomen murteina, millä haluttiin luoda yhtenäinen kuva yhden valtion alle kuuluvasta itämerensuomalaisesta kieliryhmästä.⁵⁶

SKVR-aineiston kattama alue ei ole myöskään etnisyydeltään yhtenäinen. Alueella asui tuolloin suomalaisia, karjalaisia, inkeroisia, inkerinsuomalaisia, suomenruotsalaisia, venäläisiä, saamelaisia ja romaneja. Esimerkiksi Inkerissä uskonto oli etnisyyttä tärkeämpi määrittävä tekijä: ortodoksit olivat ”venäjänuskoisia” ja luterilaiset ”suomenuskoisia”. Sen sijaan Raja-Karjalassa ja Karjalan kannaksella väestö alkoi puhua itsestään suomalaisina, kun alueista tuli osa Suomen suuriruhtinaskuntaa vuonna 1812. Tähän vaikuttaa osin se, että näille alueille muutti paljon suomenkielistä luterilaista väestöä 1600- ja 1700-luvuilla.⁵⁷

Tallennettuihin runoihin ei useinkaan ole merkitty laulajaa, joten on mahdotonta tietää laulajan etnisyyttä. Tämän vuoksi en voi sanoa tutkivani ”suomalaisia” vaan ”suomenkielisiä” runolauluja. Kielitieteellisestä asiantuntemattomuudestani huolimatta aineistooni ei voi sekoittua karjalankielistä aineistoa, sillä vuohi on karjalaksi *koza*⁵⁸ (kuttu), *kozabošši*⁵⁹

---

⁵³ Kallio ja Saarinen 2024a.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Mikkola 2021, 166.

⁵⁶ Kallio ja Saarinen 2024d.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Markianova ja Pyöli 2021, 494.

⁵⁹ Ibid.

(pukki), *kabris*⁶⁰ (pukki) tai *uuhi*⁶¹ (pukki). Sen sijaan inkeroiseksi vuohi on *voohi*⁶² ja *kili*⁶³, mikä täytyy ottaa huomioon aineistoa kerätessä.

Valitsin SKVR-tietokannasta vain alkuperäisen SKVR-aineiston rajaten pois täydentävän JR-tietokannan, sillä JR-aineisto on vielä toimittamatonta ja tarkastamatonta.⁶⁴ JR-aineiston paikka- tai keruuaiikatietoja ei ole tarkistettu, minkä lisäksi siellä voi olla myös alkuperältään epävarmoja tekstejä sekä monenlaisia kopioita.⁶⁵ Vaikka julkaisematon kansanrunous olisi varsin hedelmällistä tutkimusaineistoa, tutkimuksen laatu kärsisi suoranaista virheellistä tietoa sisältävän aineiston käyttämisestä.

Aineistohakuja tehdessäni merkitsin muistiin käyttämäni hakusanat ja rajaukset. Tämä olikin mielenkiintoista dokumentointia arkistojen hiljaisuuksia silmällä pitäen. Merkitsemällä Microsoft Excel -taulukkoon aineistooni päätyvien runojen hakusanan, SKVR-teoksen osan, paikkakunnan, kerääjän, signumin, tallentamisvuoden, otsikon, koko runotekstin, pysyvän verkkolinkin, esittäjän sekä mahdollisia lisätietoja olen nyt samalla luonut SKVR-tietokantaan hakemiston. Tällä hakemistolla minua myöhempi tutkija ei joudu käymään läpi työlästä aineistohakuvaihetta etsiessään mainintoja vuohista SKVR-aineistossa. Merkitsin myös Microsoft Word -tiedostoon aineistohaun ulkopuolelle rajautuvat runot.

Tietokantaan asettamani rajaukset olivat yksinkertaiset, sillä tietokanta tarjoaa mutkattoman tiedonhaun. Käytin tekstihaku-välilehteä, jotta pystyin etsimään tiettyjä sanoja. Valitsemani rajausehdot olivat seuraavat:

1. Valitse kokoelma
SKVR, JR tai molemmat

Aiemmin esittämieni perustelujen mukaan valitsin ainoastaan SKVR-kokoelman.

2. Valitse hakukenttä
Runot (koko teksti), säkeet, runotyypit, kerääjät, runonlaulajat, paikkakunnat, maakunnat, vuodet ja esipuheet

Kohteenani ovat nimenomaan runon koko teksti, joten valitsin ensimmäisen. En rajaa aineistoani esimerkiksi kerääjän tai runonlaulajan mukaan. Aikarajauksen ja paikkakunnan pystyy asettamaan myöhemmissä ehdoissa.

---

⁶⁰ Markianova ja Pyöli 2021, 288.

⁶¹ Ibid.

⁶² Nirvi 1971, 679.

⁶³ Ibid., 164.

⁶⁴ Kallio ja Saarinen 2024a.

⁶⁵ Kallio ja Saarinen 2024b.

3. Numero

Tämä hakukenttä on tarkoitettu tiettyä runoa etsittäessä, joten jätin sen tyhjäksi.

4. Kerääjä

Tämä on hakemisto, josta voi valita tietyt kerääjät ilman avointa tekstihakua. Jätin tämänkin tyhjäksi.

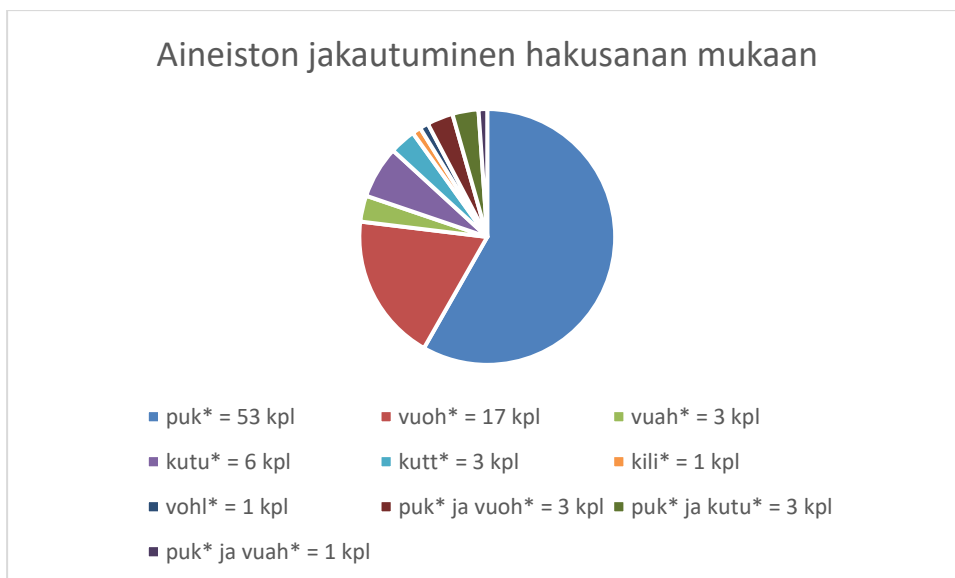
5. Keräysalue (normalisoitu)

Tähän hakemistoon on kerätty maakunnat, jotka on normalisoitu nykymaantieteen mukaan. Valitsin mukaan alueet Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Karjala (Karjalan Kannas), Etelä-Savo, Häme, Kainuu, Keski-Suomi, Laatokan Karjala (Raja-Karjala), ”Peräpohjola, Lappi”, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Satakunta, Uusimaa ja Varsinais-Suomi. Rajauksen ulkopuolelle jäivät siis Aunus, Itä- ja Pohjois-Inkeri, Keski-Inkeri, Länsi-Inkeri, Länsi-Pohja, Metsäsuomalaisen alue, Novgorodin alue, Ruija, Vepsäläisalueet ja Viena. Rajaan siis aineistoni maantieteellisesti ja ajallisesti 1800-luvun lopun Suomen suuriruhtinaskuntaan.

6. Keräysaika

Keräysajaksi asetin aiempien perustelujeni mukaan vuodet 1880–1899.

Käytin näitä asetuksia jokaisessa haussani. Otin huomioon sanojen taivutusmuodot ja murteen, joten sanasta vuohi muodostin hakusanat vuoh*, vuah* ja vooh*. Viimeisellä hakusanalla tosin löytyi niin vähän runoja, etteivät ne kuuluneet aikarajaukseeni. Koska vuohiin viitataan monella eri sanalla, otin mukaan sanasta pukki (urosvuohi) muodostetun hakusanan puk* ja sanasta kuttu (naarasvuohi) hakusanat kutt* ja kutu*. Nykykielessä kastroitua pukkia kutsutaan nimellä rupukki, mutta tällaista sanaa ei löytynyt aineistosta lainkaan. Vuohenpoikasta tarkoittavista sanoista kili ja vohla muodostin hakusanat kili*, kile* ja vohl*. Tämän menetelmäni ansiosta löysin kaikki taivutusmuodollisetkin maininnat vuohista, mutta toisaalta aineiston kerääminen oli hyvin työlästä. Esimerkiksi hakusanalla kili* löytyi muun muassa sanoissa kilipi (murteellinen muoto sanasta kilpi) ja hakusanalla puk* myös kaikki maininnat pukamista. Koin silti taivutusmuotojen löytämisen niin tärkeäksi, etten tinkinyt siitä.

Kuva 1. Havainnollistava piirakkakaavio siitä, miten aineisto jakautuu hakusanan mukaan.

Aineistooni kuuluu yhteensä 91 runolaulua. Yli puolet (59 %) tästä muodostaa laulut pukeista, toiseksi eniten vuohista (22 %) ja kolmanneksi eniten kutuista (10 %). Kileistä ja vohlista oli rajaukseni sisällä vain kaksi mainintaa (2 %). Lisäksi aineistossa tapahtui välillä päällekkäisyyksiä, eli samassa laulussa mainitaan kaksi eri hakusanaa. Näiden osuus on kuitenkin vain 7 % koko aineistosta.

Tarkastelen tätä keräämääni alkuperäisaineistoa aiemmin esitetyllä tekstianalyysillä. Nostan esiin lauluissa esiintyvät, vuohiin liitetyt mielikuvat. Näin kykenen vastaamaan kysymykseen siitä, mitä mielikuvia vuohiin on liitetty 1800-luvun lopun runo- ja rekilauluissa.

2 Kansanmusiikki arkistoissa

2.1 Runo- ja rekilaulut

Alkuperäisaineistooni kuuluu SKS:n arkiston runo- ja rekilauluja. Nämä ovat kaksi hyvin erityyppistä kansanlaulun lajia, joita on varsin hedelmällistä verrata toisiinsa. Runolaulut edustavat vanhaa myyttistä Suomea, kun rekilaulut taas uutta, ulkomailta tullutta perinnettä ja yhteiskunnan murrosta.

Kansanmusiikintutkija Heikki Laitisen mukaan suomalainen kansanmusiikki käsitti tuhansia vuosia runolaulua, kuten muidenkin itämerensuomalaisten kansojen kansanmusiikki. Se ei ollut oikeastaan vain laulun laji vaan todellinen laulukulttuuri. Runolaululla ilmaistiin tunteita, kerrottiin myyttiset tarinat, vietettiin karhunpeijaiset ja loitsittiin. Kyläyhteisössä kaikki lauloivat ja oppivat lauluja toisiltaan. Se oli oikeastaan usein improvisoitua laulua, johon kuului monia eri ominaispiirteitä. Tärkein näistä on runomitta nelipolvinen trokee, ”kalevalamitta”, jossa on yleensä 8–10 tavua.⁶⁶ Esimerkiksi otsikkoni runo jakautuu luontevasti neljään runojalkaan ja yhdeksään tavuun:

Puk – ki on / hii – en / huo – ri / poi – ka.⁶⁷

Koska runolaulu oli usein muistinvaraista ja/tai improvisoitua, tärkeitä olivat alkusointu sekä kerto eli samojen asioiden toistaminen. Säkeensisäinen allitteraatio on usein runsasta, lauserakenne mukailee runomittaa ja runolaulussa esiintyy usein parallelismia eli säkeenkertoa, saman asian toistamista tai täydentämistä peräkkäisissä säkeissä. Runolaulu ei jakaudu säkeistöihin tai kappaleisiin kuten musiikkimme nykyisin, vaan oli musiikillista jatkumoa, jolla ei ollut alkua tai loppua.⁶⁸ Yleensä tallennettiin kuitenkin useita säkeitä, ja otsikkoni yksisäkeinen tallennus on selvä harvinaisuus.

Kansanrunot yleensä laulettiin, resitoitiin, sopotettiin tai puhuttiin rytmisesti. Tästä huolimatta niitä kutsutaan nykyään runolauluiksi, vaikka niitä ei välttämättä aina laulettu. Runosävelmät olivat usein lyhyitä, vain yhden tai kahden runosäkeen mittaisia, ja niitä saatettiin muunnella paljonkin laulun kuluessa. Lauluja laulettiin yksin, kaksin tai joukolla, useiden laulajien kanssa yleensä esilaulun kanssa. Jokainen sävelmä ja säe ovat vaihdannaisia mittansa vuoksi,

---

⁶⁶ Asplund et al. 2006, 15–16.

⁶⁷ SKVR VII5 loitsut 4421.

⁶⁸ Asplund et al. 2006, 17–18, 29–30; Kallio ja Saarinen 2024f; Kallio ja Saarinen 2024g.

eli minkä tahansa säkeen voi laulaa mihin tahansa sävelmään. Toisaalta esimerkiksi Etelä-Karjalassa, Virossa ja Inkerissä runolaulun esityskonteksti määräsi, käytettiinkö runossa esimerkiksi tanssisävelmää, hääsävelmää tai työlaulusävelmää. Suomessa ja Vienan Karjalassa tyypillisin sävelmä oli viisi-iskuinen ja usein kaksisäkeinen sävelmä, josta on useita eri muunnelmia.⁶⁹

Runolaulujen nimitykset ovat muuttuneet aikojen saatossa. Aiemmin niitä on voitu kutsua esimerkiksi virsiksi, luettelemisiksi, lauluiksi tai lumoiksi. Sanojen merkityserot hämärtyivät, ja esimerkiksi sana ”virsi” vakiintui tarkoittamaan juuri luterilaista virsilaulua. Tällöin runolauluja alettiin kutsua Elias Lönnrotin (1802–1884) tallentaman ja muokkaaman *Kalevalan* (1835) mukaan kutsua kalevalamittaisiksi runoiksi, Kalevalan runoiksi tai kalevalaisiksi runoiksi. Näitä termejä on kuitenkin kritisoitu historiattomina ja romantisoivina, vaikka ovatkin laajalti tunnettuja ja yksiselitteisiä. Niinpä nykyisin käytetään jo 1600-luvun suomalaisissa kirjallisissa lähteissä esiintyvää termiä runolaulu.⁷⁰

Runolauluja on tallennettu hyvin paljon. Kansanrunouden ja -laulujen tallentaminen alkoi Suomen suuriruhtinaskunnassa 1800-luvun alkupuolella. Tällöin sivistyneistö pyrki nationalismien hengessä rakentamaan suomalaisille omaa historiaa. Runolaulu sopi tähän täydellisesti, sillä sen sisältö keskittyi itseilmaisun lisäksi myyttisen historiaan, muinaisen suomalaisen kansakunnan historiaan ja kulttuuriin. Tallennettuja kansanrunoja pidettiin historiallisina dokumentteina suomalaisten historiasta.⁷¹

Vuosisadan alkupuolella tallentamistyö oli melko hajanaista eikä sävelmiin kiinnitetty huomiota. Vasta 1850-luvulta eteenpäin aloitettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimesta systemaattinen sävelmien tallentaminen. Stipendivarojen kulkeneiden tallentajien muistiinpanot arvioitiin esteettisyyden perusteella, taidemusiikin standardein. Esimerkiksi tunnettuja sävelmiä, kaksoiskappaleita tai ulkomaalaisperäisiksi oletettuja sävelmiä ei otettu vastaan.⁷² Tallentamistyön subjektiivisuus tulee ottaa huomioon sen hedelmiä tutkittaessa. Lisäksi tulee muistaa, että valtaosassa runomuistiinpanoja ei esiinny itse musiikkia vaan ainoastaan tekstiä.⁷³ Tämä ei tosin ole minun tutkielmassani este, sillä tutkin ainoastaan laulujen tekstejä.

---

⁶⁹ Kallio ja Saarinen 2024f.

⁷⁰ Kallio ja Saarinen 2024e.

⁷¹ Hämäläinen ja Karhu 2021a, 289–291.

⁷² Asplund 1991, 196–197, 201.

⁷³ Laitinen 1991, 61.

Runolaulu eroaa niin paljon nykyisestä musiikkikulttuuristamme, että se tarjoaa metodologisesti varsin mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Koska runolaululla ei ollut alkua tai loppua, säkeistöjä tai valmiita lauluja, kuinka voimme todella ymmärtää tätä laulukulttuuria? Lauluja on nuotinnettu ja äänitetty vasta 1900-luvun alusta lähtien, enemmän vasta toisen maailmansodan jälkeen. Sitä ennen 1800-luvulla kerättiin lähinnä kansanrunoja ja vain yksittäisiä sävelmiä.⁷⁴ Runolaulun tutkiminen on siis siltä osin varsin keinotekoisista, ettei jatkuvasti ajassa muuttuvaan ja improvisoituun lauluun voi enää tarttua yli sadan vuoden jälkeen. Arkistoaineisto on hyvin satunnaista sikäli, että muutama kerätty laulu ei kerro kokonaisvaltaisesti oman aikansa tai edes oman kylänsä musiikkiperinteestä.⁷⁵

Tulee siis muistaa, ettei arkistoaineiston avulla voi välttämättä luoda ehyttä kuvaa kansanmusiikista, joka vaihteli ajasta ja paikasta riippuen paljonkin. Ilmari Krohn toteaaakin, että kun yhden säkeistön vangitsee nuottiviivastolle, laulu menettää jotain olennaista itsestään. Kansanmusiikkiin kuuluu niin olennaisena osana muuntelu kylän, paikan ja säkeistöjen välillä.⁷⁶ Suullinen kirjallisuus muuttaakin muotoaan ajan ja uusien kertojien välillä. Nämä kirjaimiksi painetut runolaulut ovat sinällään keinotekoisia, ikuisesti samanlaisiksi jäätyneitä, mutta ainakin ne ovat edelleen elossa.

Toinen 1800-luvulla suosittu kansanlaulun laji oli rekilaulu. Nimityksellä ei ole asiayhteyttä reellä tehtyihin retkiin vaan eri tulkintojen mukaan viron kielen kautta kulkeutuneeseen saksankieliseen piirilaulua tarkoittavaan sanaan *Reigenlied*.⁷⁷ Rekilaulua ei saa sekoittaa vironkieliseen sanaan *regilaul*, jota vastaa suomen kielen sana runolaulu.⁷⁸ Rekilaulu-sanana historia on kuitenkin erittäin epätarkka Suomen alueella, eivätkä kaikki ole selvillä sanojen rekilaulu ja *regilaul* eroista. Esimerkiksi Suomen etymologinen sanakirja tarjoaa rekilaulun selitykseksi ”tavallisesti nelisäkeinen (esim. piirileikissä laulettu) kansanlaulu; renkutus, viisu; kalevalamittainen runo”.⁷⁹ Samaan aikaan sanakirja esittää rekilaulun siis rekilauluksi (sekä oikein että pejoratiivisella ilmaisulla ”renkutus”) että runolauluksi. Tutkijan tulee olla tarkkana nimityksistä, kun lukee aineistoaan.

Rekilaulun historia juontaa juurensa jo 1600-luvulle, jolloin alkoi uudenlaisen kansanomaisen laulukielen kehittyminen. Tästä on tietoja esimerkiksi tuomiokirjamerkinnoissa pilkkaavista

---

⁷⁴ Laitinen 2006, 18.

⁷⁵ Laitinen 1991, 71.

⁷⁶ Asplund et al. 2006, 13.

⁷⁷ Asplund 2006, 147–148; Sykäri 24.3.2025, blogikirjoitus.

⁷⁸ Sykäri 20.3.2025, blogikirjoitus.

⁷⁹ Ibid.

herjalauluista.⁸⁰ Ensimmäinen maininta rekilaulu-sanasta suomen kielessä on turkulaissyntyisen pappi Laurentius Petrin saarnasta vuodelta 1644: ”Runo Wirsiä, reki Weisuja ia riettaisi Lauluja, joilla hyvät tawat turmellan ia P. Hengi saatetan murhelisexi –”. Epäselväksi kuitenkin jää, onko kirjoitus luettelo samasta vai erilaisista laulutyypeistä.⁸¹ Näihin aikoihin alkoi kehittyä riimillinen laulutapa, joka nimensä mukaisesti eroaa aiemmasta runolaulusta loppusoinnalla alkusoinnun sijaan. Riimillinen laulu eroaa runolaulusta myös esimerkiksi sillä, että siinä on säkeistöt.⁸² Tähän vaikutti väistämättä reformaatio ja muiden ulkomaisten vaikutteiden leviäminen Suomeen. Runolaulun mitta alkoi hajota ja uudet instrumentaalimusiikin vaikutteet siirtyivät lauluun.⁸³

1700-luvulta lähtien alkoi kehittyä niin sanottu rekilaulumitta. Aluksi laulut olivat yksisäkeistöisiä, mutta niitä ketjutettiin aiheen mukaan monin tavoin. Nykyinen rekilaulumitta on nelisäkeinen, kahdesta säeparista koostuva lauseke. Usein säeparit päättyvät muita pidempään nuottiarvoon ja rytmi on neli-iskuinen, runojalkoja taas on yhdessä säkeessä seitsemän. Lisäksi säeparit ovat riimillisiä toistensa kanssa ja usein kertautuvat. Samoin kuin runolaulu, runomittansa vuoksi tekstit ja sävelmät ovat vaihdannaisia eli minkä tahansa rekilaulun sanat voidaan laulaa mihin tahansa rekilaulun sävelmään.⁸⁴ Tällaisia nykyisin rekilauluiksi kutsuttuja lauluja ryhdyttiin tallentamaan 1800-luvun alussa kansanrunokokoelmiin. Tällöin niitä kuitenkin kutsuttiin uudemmiksi tai nykyisiksi lauluiksi, ei rekilauluiksi.⁸⁵

Yksi nykyään hyvin tunnettu rekilaulumittainen kansanlaulu on *Taivas on sininen ja valkoinen*:

Taivas on sininen ja valkoinen
ja tähtösiä täynnä
niin on nuori sydämeni
ajatuksia täynnä.

Tässäkin laulussa säeparit ovat riimillisiä ja kertautuvat. Nostan esiin alkuperäisaineistostani erään vuohesta kertovan kansanlaulun, jossa on samoin erotettavissa rekilaulun erityispiirteet:

Oleks nähnyt meitin pukkii
mettä-niitun airalla

⁸⁰ Asplund 2006, 115.

⁸¹ Sykäri 24.3.2025, blogikirjoitus.

⁸² Asplund 2006, 116.

⁸³ Ibid., 116–118.

⁸⁴ Asplund 2006, 145–146, 149; Hämäläinen ja Karhu 2021a, 290; Sykäri 20.3.2025, blogikirjoitus.

⁸⁵ Sykäri 24.3.2025, blogikirjoitus.

Sill on pitkät harmaat karvat
ja kilikilikkelot kaulalla.⁸⁶

Rekilaulut ovat usein rakkaus- ja luontoaiheisia. Laulut ovat tunnettuja siitä, että ne olivat usein nuorten ihmisten lyhyitä, aforismintapaisia kuvauksia rakkaudesta – iloisesta, onnettomasta ja kapinallisesta.⁸⁷ Niissä vastustettiin kyläkuria, ahdasta kristillistä kylähenkeä ja juoruäämiä. Etenkin nuoria tukkityömiehiä pidettiin rivojen rekilaulujen mestareina.⁸⁸ Muita yleisiä teemoja 1800-luvun loppupuoliskolla ajan henkeen kuuluen olivat Amerikan-siirtolaisuus, Pohjanmaan puukkojunkkarit sekä kulkurina elo.⁸⁹ Keskeistä sanastoa rekilauluissa on esimerkiksi *heila, hellu, kylän ämmät* ja *hulivili*.⁹⁰ Rekilauluja laulettiin muun muassa kyläkeinuilla, tansseissa, piirileikeissä, pitkillä taipaleilla ja järvellä soudeltaessa, mutta usein ne assosioitiin miesten kortinpeluu- ja juopotteluiltoihin. Tämän vuoksi niitä kauhisteltiin, sillä kansakunta haluttiin nähdä hyveellisenä ja nöyränä.⁹¹ Rekilaulujen epäsovinnaisuuden nähtiinkin alentavan kansan sivistystasoa ja moraalialia peilattuna sivistävään runolauluun. Ilmeisesti monilla ei ollut tietoa siitä, että runolauluunkin kuuluu varsin rivoja tekstejä.⁹²

Kansan parissa suosittu rekilaulut leimautuivat sivistyneistön mielissä nuorten ”renttulauluiksi” rehvakkaan kielenkäytön ja kevytkenkäisen sisältönsä vuoksi. Tämän vuoksi niitä ei pidetty läheskään yhtä hienoina ja keräämisen arvoisina kuin myyttisestä historiasta kertovia runolauluja.⁹³ Esimerkiksi folkloristiikan alalla rekilauluista tekivät epäkiinnostavan ruotsalaisvaikutteet, sopimaton sisältö ja kieli sekä leviäminen kirjallisesti.⁹⁴ Tämä kaikki liittyi myös sääty-yhteiskunnan murrokseen, jossa nuorisokulttuuri kehittyi ja vanhat traditiot menettivät suosiotaan.⁹⁵ Vaikka vielä 1800-luvulla riimillinen kansanlaulu ja runolaulu elivät rinnakkain, runolauluja kerättiin huomattavasti enemmän. Riimillisen kansanlaulun nähtiin rappeuttavan runoutta ja runolaulun pelättiin katoavan kokonaan.⁹⁶ Monivaiheisesta ja epämääräisestä nimityshistoriastaan huolimatta rekilauluihin on aina muistettu viitata

⁸⁶ RLKV. Kullas. Tuomas Tuomi 92. 1890. Kert. Miina Ekqvist, 50 v.

⁸⁷ Asplund 2006, 152–153.

⁸⁸ Hämäläinen ja Karhu 2021b, 27.

⁸⁹ Asplund 2006, 153–154, 156.

⁹⁰ Asplund 2006, 153, 156; Asplund 1981a, 108.

⁹¹ Hämäläinen ja Karhu 2021b, 25, 27, 28.

⁹² Ibid., 22, 30.

⁹³ Asplund 2006, 153; Hämäläinen ja Karhu 2021a, 290.

⁹⁴ Hämäläinen ja Karhu 2021a, 288.

⁹⁵ Ibid., 289.

⁹⁶ Ibid., 292.

pejoratiivisilla ilmauksilla, kuten renkutus, remputus ja *slagdänga* (ruotsinkielinen pejoratiivinen ilmaisu laiskaan tai huonoon tekemiseen tai tekijään).⁹⁷

Vasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rekilauluja alettiin arvostamaan ja keräämään enemmän, muutenkin kuin vain negatiivisessa mielessä. Kansallisromanttiset säveltäjät ja suomenkieliset runoilijat ihailivat tätä kansanomaista laulutapaa ja hakivat sieltä inspiraatiota. Kiinnostuksen myötä 1890-luvulta lähtien rekilauluja alettiinkin tallentamaan yhä systemaattisemmin. Voidaan puhua oikeastaan rekilaulubuumista.⁹⁸ Tällöinkin tosin kaikista sopimattomimmat, esimerkiksi seksuaalista kieltä sisältävät laulut, jätettiin pois.⁹⁹ Romanttisimman kuvan rekilauluista muodosti kirjailija Juhani Aho (1861–1921), joka näki tämän laulutyyppin olevan tie kansalaisten hienoon ja alkuperäiseen tunnemaailmaan sekä ympäristön kuvailuun.¹⁰⁰

Runo- ja rekilauluja tarkasteltaessa on siis otettava huomioon, että runolauluja kirjattiin ylös paljon rekilauluja enemmän niiden suuremman arvostuksen vuoksi.¹⁰¹ Tämä näkyy vahvasti alkuperäisaineistossani, jossa painottuvat runolaulut. Lisäksi on muistettava, että rekilauluja kerätessä ajan hengen mukaisesti vain asiallisimmat kerättiin talteen. Kansanmusiikintutkija Heikki Laitinen leimaakin tutkijoiden luomaksi konstruktioksi sen, että kylä ja ihmiset olisivat osanneet ainoastaan rekilaulua tai ainoastaan runolaulua. Tätä ei ole nähtävissä edes alkuperäisaineistossa. Kyse on edelleen runolaulun arvostamisesta ja rekilaulun vähättelystä.¹⁰²

Aineistossani oleva, Anjalasta vuonna 1886 tallennettu laulu havainnoi hyvin runo- ja rekilaulujen rajan hämäryyttä. Tämä laulu on runolaulumittainen ja sisältää runolauluille tyypillisen allitteraation. Tästä huolimatta lauluperinteiden sekoittuminen näkyy myös selvästi tahallisenä, rekilaululle tyypillisenä riimitelynä. Kyseessä on lasten nimiloru, josta löytyy kymmeniä eri versioita SKVR-tietokannasta. Ainoastaan tässä versiossa mainitaan pukki.

Pekko Pietarin poika
Varasti Vallilta voita,
Meni saksan saunaan,
Pisti pöksynsä naulaan,

⁹⁷ Sykäri 27.3.2025, blogikirjoitus.

⁹⁸ Asplund 2006, 149; Sykäri 27.3.2025, blogikirjoitus; Hämäläinen ja Karhu 2021b, 24, 34.

⁹⁹ Asplund 2006, 149.

¹⁰⁰ Hämäläinen ja Karhu 2021b, 31.

¹⁰¹ Laitinen 1991, 69.

¹⁰² Ibid.

Meni ulos tuuleen,
Pukki pisti häntä huuleen.¹⁰³

2.2 Arkistotieteelliset huomiot SKS:n aineistoon

SKVR-tietokannan ymmärtämiseksi tulee ymmärtää sen syntyhistoria. Suomen Kirjallisuuden Seura perustettiin vuonna 1831, kun nykyinen Suomi oli autonomisena suuriruhtinaskuntana osa Venäjää. Tällöin nykyinen Suomen alue oli varsin epäyhtenäinen niin tavoiltaan, kieleltään kuin sosioekonomisilta oloiltaan. Suurin osa väestöstä puhui suomen eri murteita, vaikka hallinnon, sivistyneistön ja oikeuslaitoksen kieli oli ruotsi. Suomen uusi valtiollinen asema merkitsi sitä, että sivistyneistön tuli sitoutua uusiin poliittisiin lojaliteetteihin, rakentaa uutta keskushallintoa ja luoda uusi kulttuurinen identiteetti. Ruotsalaisuuteen ei ollut paluuta ja venäläiseksi oli vaikea tulla, joten sivistyneistö kääntyi aiemmin barbaarisena pidettyyn suomalaisuuteen. Suomalaisuus symboloitui eritoten niin ruotsista kuin venäjästään selvästi erottuvaan suomen kieleen ja kansanrunouteen, joka oli todiste rahvaan sivistyskelpoisuudesta ja kansankielen kelpoisuudesta kulttuurin käyttöön.¹⁰⁴

SKS:n alkuvuosikymmenien keskiössä oli suomen kielen standardoiminen ja kehittäminen sivistyskieleksi, kansakunnan yhtenäistäminen, isänmaan maantieteellisten rajojen määrittäminen sekä kansallisen menneisyyskuvan rakentaminen. Seuran päätehtävinä olivatkin suomen kielen kehittäminen sekä kansanrunouden, muinaismuistojen, suomenkielisen kirjallisuuden ja kansallisten arkistolähteiden kokoaminen. Seuran toiminta ei kuitenkaan ollut päämääriltään yksiselitteistä ja dynaamista, vaan vakiintumattomuudessaan hieman hapuilevaa sekä ulkoisten ja sisäisten reunaehtojen muuttamaa. Lisäksi 1800-luvun loppupuoliskolla kiihtynyt kielitaistelu johti sisäiseen kuohuntaan seurassa.¹⁰⁵

Kansanrunoudelle merkittävin tapahtuma seuran sisällä oli Elias Lönnrotiin sidotun Kalevala-kultin synty 1830–40-luvuilla. Jo ennen Lönnrotia kansanrunoutta oli julkaistu useina kokoelmina esimerkiksi Henrik Gabriel Porthanin (1739–1804) ja Zacharias Topeliuksen (1818–1898) toimesta. 1800-luvun nationalismien henki ja kansainvälinen kiinnostus kansojen myyttiseen menneisyyteen kuitenkin joudutti kiinnostusta myös suomenkieliseen kansanrunouteen. Lönnrot sai SKS:ltä runontallennusmatkoilleen avustusrahoitusta, ja seura

---

¹⁰³ SKVR XIV 2007.

¹⁰⁴ Sulkunen 2004, 11.

¹⁰⁵ Ibid., 11–12.

kustansi hänen tallentamansa ja yhtenäiseksi tarinaksi järjestämänsä runot. Hän pyrki luomaan kokoelmasta islantilaisten *Eddan* ja jopa Herodotoksen teosten veroista. Tällä tavalla hajanaisesta kansanrunoudesta saatiin todistusaineistoa suomalaisesta myyttisestä historiasta.¹⁰⁶

SKS:n tutkijakunta suhtautui eepokseen jo ennen sen julkaisua terveeseen kriittisesti, pitäen sitä lähinnä tieteellisesti hyödyllisenä eikä välttämättä tulevana kansalliseepoksena. Jo omana aikanaan Kalevala kohtasi kritiikkiä muun muassa tarkoituksenhakuisuudestaan ja järjestyksestään. Esimerkiksi C. A. Gottlund (1796–1875) kykeni osoittamaan Lönnrotin käyttämän aineiston eriaikaisuuden ja paisutukset, joilla tämä keinotekoisesti sitoi kansanrunoja yhdeksi kokonaisuudeksi. M. A. Castrénin (1813–1852) nimiin pistetty ja C. N. Keckmanin (1793–1838) pohjatyöhön perustuva Kalevalan ruotsinnos (1841) saattoi eepoksen myös sivistyneistön luettavaksi. Historiantutkija Irma Sulkusen mukaan Castrénilla on hyvin suuri osansa Kalevalan idolisoivan kuvan rakentamisessa. Kansanrunouden auktoriteettina Helsingin yliopistossa hän sai ylioppilasnuorison pitämään Kalevalaa valmiina, kansan keskuudessa tallentajaansa odottavana eepoksena, jonka Lönnrot ”pelasti” kuoleman kielistä kirjoittamalla sen muistiin. Eepoksen innoittamana useat nuoret tutkijat ja ylioppilaat lähtivät runontallennusmatkoille rajan taakse.¹⁰⁷

Svekomaanit kuitenkin asettivat koko Kalevalan lähdepohjan vahvan kritiikin alle. C. G. Estlander (1834–1910) jopa vertasi Kalevalaa väärnökseksi, James Macphersonin sepittämän *Ossianin laulut* (1760–1765) -teoksen veroiseksi. SKS vastasi tähän ryhtymällä toimiin, jotka pyrkivät todistamaan toisin. Otto Donner (1835–1909) teki aloitteen Kalevalan toisintojen keräämisestä vuonna 1866, joskin toimitus viivästyi vuosikymmeniä tärkeämpinä pidettyjen uusien kansanrunojen tallennusmatkojen vuoksi. Toisinnot sisältäisivät alueellisesti ja aihepiireittäin järjestettyjä vanhoja suomalaisia runoja, mikä todistaisi Kalevalan alkuperäisyyden.¹⁰⁸

Lönnrotin kuoleman (1884) jälkeen Kalevalan sisältämän kansanrunouden alkuperän kyseenalaistaminen kävi lopulta täysin mahdolliseksi. Tätä ennen Lönnrotia palvonut suomen kielen ja kirjallisuuden ylimääräinen professori Julius Krohn (1835–1888) ei kehdannut asettaa Kalevalan alkuperää kyseenalaiseksi. Vuonna 1888 ilmestyi 184-sivuinen

---

¹⁰⁶ Sulkunen 2004, 53–55.

¹⁰⁷ Ibid., 63, 83, 86.

¹⁰⁸ Häggman 2012, 179–180.

lähdejulkaisu *Kalevalan toisinnot. Suomen kansallis-epoksen ainekset järjestettyinä sisällyksen ja laulupaikkojen mukaan. Jälkimmäinen sarja: Suomen, Aunuksen, Inkerin ja Viron runot. 1 vihko* (SKS, Helsinki 1888), jonka esipuheeseen Krohn kirjoitti Kalevalaa kyseenalaistavaa tekstiä. Krohnin mukaan Lönnrot oli hämmäntänyt ”puhdasta” kansanrunoutta ja jopa sepittänyt omiaan, jolloin tutkimuksen perustaminen painettuun Kalevalaan olisi kuin ”pilvien päälle rakennettu linna”. Krohn korosti myös kansanrunouden aiheiden yleismaailmallisuutta ja folkloren kansainvälisyyttä. Uusi versio Kalevalasta olisi kuitenkin pyhäinhäväämistä ja voitto Kalevalan tekaistua luonnetta korostaville svekomaaneille. Niinpä julkaistiin tämä lähdejulkaisujen sarja *Kalevalan toisinnot*. Lönnrotin kuoleman, Krohnin rohkean esipuheen ja kansanrunouden tieteellistymisen myötä kansanrunoudentutkimus viimein pääsi kalevalaisesta ikeestä.¹⁰⁹

Kun Otto Donner teki aloitteen toisintojen keräämiseksi, kyse oli Kalevalan aitouden ja kansanomaisuuden todistamisesta. Vuosikymmenten saatossa tieteenala kuitenkin kehittyi tieteellisemmäksi, joten SKS:n julkaisutoimikunta jätti vuonna 1884 ohjelman runomateriaalin tieteelliseksi järjestämiseksi. Siihen otettaisiin mukaan kaikki mitättömät katkelmatkin eikä julkaisukriteerinä enää pidetty esteettisyyttä. SKS:n silloinen esimies Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen (1830–1903) piti tätä projektia jopa SKS:n tärkeimpänä tieteellisenä hankkeena vuonna 1887. *Kalevalan toisintojen* julkaiseminen oli Krohnin ja A. A. Borenius (1849–1931) vastuulla. Krohn kuitenkin menehtyi purjehdusonnettomuudessa vuonna 1888 eli oman vihkonsa painatusvuotena. Borenius sen sijaan on tunnettu hyvin hitaasta ja perusteellisesta tutkimusotteestaan, ja hän julkaisikin vain lyhyen vihkosen vuonna 1895. Työtä jatkoi palavalla intohimolla Krohnin esikoispoika Kaarle Krohn (1863–1933), jonka keskeiseksi elämäntehtäväksi tuli hänen isänsä työn vaaliminen ja kehittäminen.¹¹⁰

Kaarle Krohn esitteli syksyllä 1893 yksityiskohtaisen suunnitelman ja talousarvion tulevasta toisintojen julkaisusarjasta, jonka oli hahmotellut noin kuuden tai seitsemän keruualueen mukaan. SKS:n muu toiminta kuitenkin lykkäsi asiaa, kunnes se otettiin uudelleen esiin otollisesti vuonna 1900, kun valtionapua oli juuri korotettu. Odotteluajan Krohn koulutti oppilaitaan kansanrunojen julkaisu- ja toimitustöihin, ja hankkeen kunnianhimoisuus vain lisääntyi. Toimitushankkeen käynnistyessä se muutti nimensä *Kalevalan toisinoista* muotoon *Suomen Kansan Vanhat Runot*, sillä mukaan tahdottiin eepisten runojen lisäksi lyyriinen

---

¹⁰⁹ Häggman 2012, 178–180.

¹¹⁰ Ibid., 181.

runous ja loitsut. Teossarjan toimittaminen olikin hyvin tärkeää, sillä osa käsin kirjoitetuista lapuista oli lähes lukukelvottomia, osa taas epäluotettavia. Valtava työ kärsi taloudellisista vaikeuksista, ja 33-niteiseksi paisunut vuonna 1908 alkanut teossarja päättyi vasta vuonna 1948. Tämän lisäksi tunnetut kansanrunouden tutkijat Matti Kuusi ja Senni Timonen toimittivat teokseen vielä lisäosan vuonna 1997.¹¹¹

Suomen Kansan Vanhojen Runojen, aiemmin *Kalevalan toisintojen*, historia kuvaa mielestäni erinomaisesti arkistoaineiston keruuta. Intohimoiset ja kunnialliset projektit kohtaavat taloudelliset realiteetit. Kenttätyönä tallennetut kansanrunot käsin kirjoitettuna ovat vaikeatulkintaisia ja voivat sisältää suoranaisia virheitä, joita korjataan edelleen. Kalevalaan tehtiin rankkaa seulontaa, SKVR-teossarjaan taas ei. Tähän mennessä kansanrunoudentutkimus oli tieteellistynyt sen verran, että teossarjassa tahdottiin julkaista kaikki kerätty kansanrunous. Sen vuoksi sieltä löytyykin myös joitain välimuotoisia runotyyppejä.

Rekilaulujen osalta ei ole näin dramaattista historiaa niiden vähäisen arvostuksen vuoksi. Tallennettujen rekilaulujen julkaiseminen ja tieteellistäminen oli toisen Julius Krohnin pojan, aiemminkin mainitun Ilmari Krohnin työtä. Hän teki varsinaisen suurtyön, kun hän tieteellisti rekilaulu-sanan, toimitti melodia-aineistot yhteen ja julkaisi ne vuosina 1904–1933 teoksessa *Suomen Kansan Sävelmiä, Laulusävelmiä I–IV*.¹¹² Rajaukseni vuoksi tämä teossarja ei kuitenkaan ole mukana tutkielmassani johdannossa esiteltyjen seikkojen vuoksi.

Kuten aiemmin mainittu, SKVR-tietokanta on muodostettu vuosina 1908–1948 ja 1997 julkaistussa *Suomen Kansan Vanhat Runot (SKVR)* -nimisessä, aluekohtaisesti julkaistussa 34-niteisessä teossarjassa. Toimitusperiaatteet vaihtelevat jonkin verran niteen toimittajan ja ajan myötä, mutta usein runot lajiteltiin teoksissa runolajien ja -teemojen mukaan, ja näiden alla paikkakunnittain.¹¹³ SKVR-kirjasarjan pohjalta ja osin uusiksi analysoiden SKVR-tietokantaan on muodostettu kahdeksanosainen pääluokkahakemisto:

1. Kertovat runot
2. Lyriikka
3. Erilaisissa tilanteissa

---

¹¹¹ Häggman 2012, 183, 186–187.

¹¹² Sykäri 27.3.2025, blogikirjoitus.

¹¹³ Kallio ja Saarinen 2024h.

4. Häärunot
5. Lastenrunot
6. Loitsut
7. Erilaisia pieniä runoja
8. Sekalaisia runoja

Näiden sekä näiden sisältämien alaluokkien alla on lähes 7500 runotyyppiä. Yksi runoteksti voi sisältyä usean eri luokan alle. Tämä on erittäin kattava tyypittely, sillä lauluja on hankala jaotella. Tarinoista voi olla erilaisia versioita, yksi aihe ma saattoi liittyä useisiin eri runotyypeihin, ja aiheet liittyvät kokonaisuuksiksi eri tavoin.¹¹⁴ Tämän vuoksi onkin mahdollista tehdä täysin kattavaa tyypittelyä.

SKVR on valtava tietovaranto, joka sisältää tällä hetkellä 89 247 tekstiä. Näin valtavaan massaansa sisältyykin useita lähdekriittisiä huomioita. Runojen paikka- ja keruuaike tiedot voivat puuttua tai olla epävarmoja, jolloin kirjasarjan toimittajien päättelemät paikkatiedot on varustettu hakasulkeilla tai kysymysmerkeillä. Yleensä runon paikkakunnaksi on määritetty sen esittäjän koti- tai synnyinpaikkakunnan mukaan, ei keruupaikan mukaan. Sekä SKVR:n tallentajat että toimittajat pyrkivät torjumaan kirjallisia vaikuttaneita saaneita runoja, mutta eivät säästyneet niiltä kokonaan. Jotkut keräsivät niitä tarkoituksella suullisten elementtien esiintyessä tarpeeksi, jotkut vahingossa. Joka tapauksessa kirjalliset vaikutteet voivat selittää pitkien runojen samankaltaisuuksia pitkienkin välimatkojen päässä.¹¹⁵

Etenkään varhaiset tallentajat eivät keränneet tietoa runojen esittäjistä, joten tietokantaa ei ole koodattu lainkaan esittäjän mukaan.¹¹⁶ Minun aineistoni on 1800-luvun lopulta, joten n. 55 % lauluista on kirjattu myös esittäjä. Näiden tietojen tarkkuus kuitenkin vaihtelee hyvin paljon. Esimerkiksi tallentaja Kaarle Krohn mainitsee laulun SKVR VII2 3793 laulajan olleen ”Muuan pikku tyttö”, kun taas Heikki Meriläinen kertoo laulun SKVR XIII laulajan olleen ”Jaakko Mytty, 69 v. Kuullut Antti Pikkaraiselta Sotkamossa”. Riippuu siis paljon tallentajan käyttäytymisestä, paljonko tietoa laulajasta on jäänyt jäljelle.

En koe tallennusajan ehkä epämääräisen tai virheellisen kirjaamisen olevan este tutkielmalleni. Runolaulu on ajassa elävää, laulajan tallennushetkellä tuottamaa taidetta.

---

¹¹⁴ Kallio ja Saarinen 2024i.

¹¹⁵ Kallio ja Saarinen 2024c.

¹¹⁶ Ibid.

Paikkakunnasta, laulajasta ja runosta riippui, muokattiinko sitä joka laulukerralla, keksittiinkö lisäsekoitusta, improvisoitiinko vai pyrkikö toistamaan runon mahdollisimman perinteisenä.¹¹⁷ Joka tapauksessa runolaulu kertoo aina eletystä ympäristöstä, omasta kulttuurista ja ympäröivistä ihmisistä.

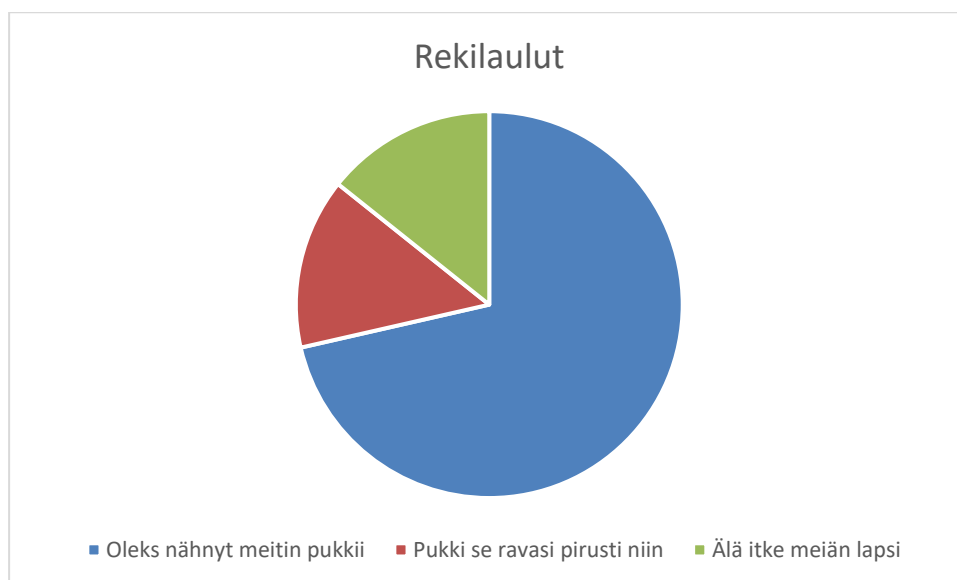
---

¹¹⁷ Kallio ja Saarinen 2024c.

3 ”Vuohi se ravasi pirusti niin”: vuohet alkuperäisaineistossa

3.1 Aineiston tyypittely

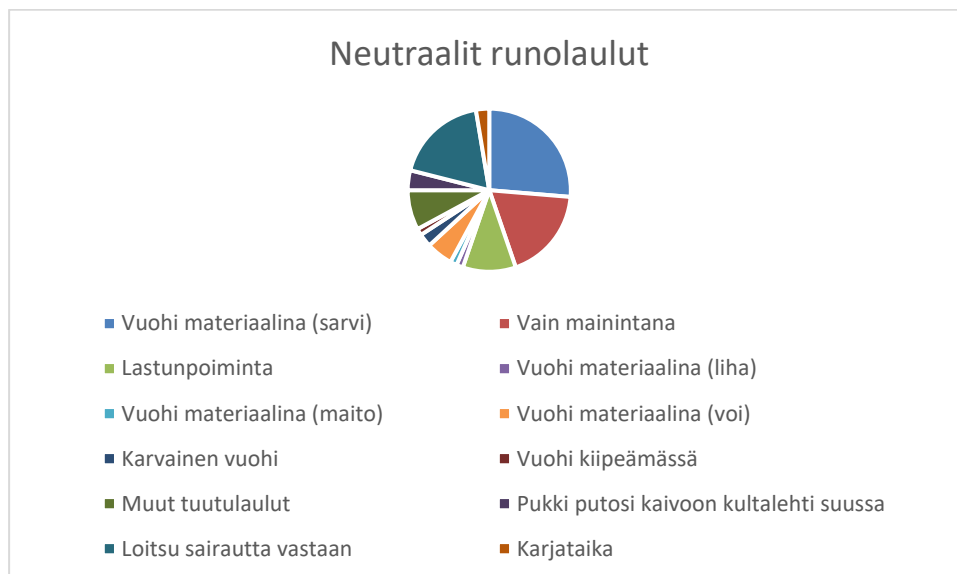
Kuten johdannossa esittelin, aika- ja maantieteellisellä rajauksellani rekilauluja löytyi vain seitsemän. Koska rekilauluaineisto on niin pieni, tyypittelin laulut ainoastaan aiheen mukaan (kuva 2). Olen nimennyt aiheet rekilauluille tyypilliseen tapaan ensimmäisten laulunsanojen mukaan.

Kuva 2. Piirakkakaavio siitä, miten rekilaulut jakautuvat laulun aiheen mukaan.

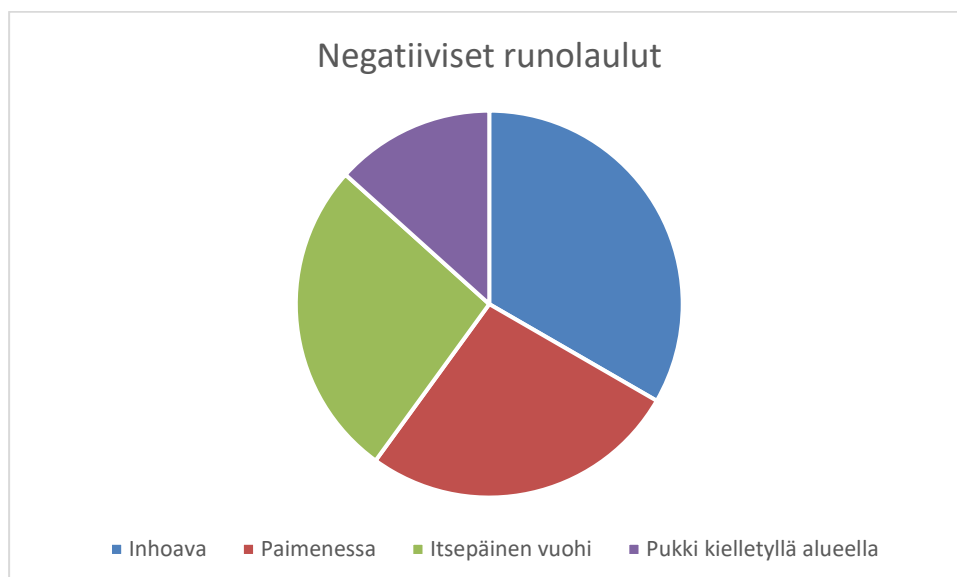
Seitsemän rekilaulun sisällä esiintyy vain kolmea aihetta. ”Oleks nähnyt meitin pukki” muodostaa selvästi suurimman osuuden. ”Pukki se ravasi pirusti niin” ja ”Älä itke meiän lapsi” -lauluja oli saman verran, vain yksi kappale. Esittelen näitä tarkemmin luvussa 3.2.

Runolauluaineistoni on paljon laajempi, 91 runolaulua. Niinpä jaoin sen kahteen semanttiseen pääkategoriaan: neutraaliin ja negatiiviseen. Selvästi positiivisia lauluja ei näet löytynyt. Neutraaleja oli selvä enemmistö, 82 %. Näiden pääkategorioiden sisällä jaoin laulut teeman mukaan. Suurimmassa osassa neutraaleja lauluja (kuva 3) kykenin jakamaan laulut sen mukaan, missä osassa vuohi siinä on: vuohi materiaalina tai kiipeämässä. Sen sijaan joissain lauluissa vuohi esiintyy vain sivumainintana tai lorun osasena, jolloin jako muuttui laulun tyyppin mukaan esimerkiksi tuutulauluun tai loitsuun. Negatiivisissa lauluissa (kuva 4) vuohi oli paljon selvemässä osassa laulua kuin useissa neutraaleissa.

Kuva 3. Piirakkakaavio siitä, miten neutraalit runolaulut jakautuvat teeman mukaan.

Kaaviosta erottuu neljä suurinta alakategoriaa. Nämä ovat vuohi materiaalina (sarvi) (26 %), loitsu sairautta vastaan (18 %), vuohi vain mainintana (18 %) sekä lastunpoiminta (11 %). Muut alakategoriat ovat vain 1–5 %:n luokkaa. Kaikista selvimpänä jaottelusta erottuu voohen osa lauluja materiaalina (34 %), jotka jaoin erikseen sarveen, lihaan, maitoon ja voihin. Esittelen näitä tarkemmin alaluvussa 3.3.

Kuva 4. Piirakkakaavio siitä, miten negatiiviset runolaulut jakautuvat teeman mukaan.

Negatiivisia runolauluja oli aineistossa suhteellisesti paljon vähemmän, 18 % koko aineistosta. Niissä vuohi esiintyy useimmiten pääosassa. Suhteellisia eroja ei ole paljoa, mutta

suurin alakategoria syntyy paimenlauluista (25 %). Seuraavaksi suurimmat alakategoriat ovat inhoava (19 %) ja itsepäinen vuohi (19 %). Vähiten on lauluja vuohista kielletyillä alueilla (13 %). Esittelen näitä tarkemmin alaluvussa 3.4.

3.2 Aktiiviset sarvelliset pukit rekilauluissa

Seitsemästä rekilaulusta viisi (”Oleks nähnyt meitin pukkii...”) noudattelee samaa kaavaa pienillä muunnoksilla. Tämä on hyvin tyypillistä usein suullisesti levinneelle rekilauluperinteelle: kun laulun toistaa ulkomuistista, sanat saattavat vaihdella paljonkin.

Oleks nähnyt meitin pukkii
mettä-niitun airalla
Sillä on pitkät harmaat karvat
ja kilikilikellot kaulalla.¹¹⁸

Oletkos sinä nähnyt pukkia, pässiä
Viipurin vallin reunalla?
Sillä on pitkät kikkura sarvet
Kili kili kelloja kaulassa.¹¹⁹

Oletkos sinä velikulta pukkia nähnyt
Heinä niityn laijassa
Sillä oli pitkät sarvet
Kili kili kelloja kaulassa.¹²⁰

Oletkos sinä velikulta pukkia kuullu
heinä pellon rannalla.
Sillä on pienet pitkät sarvet
kili kili kello kaulalla.¹²¹

Oletkos sinä veli kulta
Nähnyt meilän pukkia
Hailimäen lailalla,
Sill’ on pitkät pienet sarvet,
Kilikili kelloo kaulalla.¹²²

Laulu on ollut laajalle levinnyt. Keruualueet kattavat Satakunnan (Kullas, nyk. Kullaa), Etelä-Karjalan (Lappee, nyk. Lappeenranta), Päijät-Hämeen (Artjärvi, Kärkölä ja Orimattila) ja Varsinais-Suomen (Somero). Lisäksi laulun voi päätellä olevan keruuaikaa vanhempi, sillä

¹¹⁸ RLKV. Kullas. Tuomas Tuomi 92. 1890. Kert. Miina Ekqvist, 50 v.

¹¹⁹ RLKV. Lappee. Antti Kemppi 92. 1889. Laul. Elias Hatara, 45 v.

¹²⁰ RLKV. Artjärvi. Hj. Anttila 313. 1892.

¹²¹ RLKV. Somero. K. V. Pettersson b) 528. 1887.

¹²² RLKV. Kärkölä ja Orimattila. A. W. Jakobson ja K. A. Längman VK 27: 5. 1887.

kahden merkityn laulajan ikä on ollut noin 50 vuotta. Laulu löytyy jopa SKVR-tietokannasta, myös uusimmaisena lauluna. Tietokannassa se on kategorisoitu kohtaan 5. Lastenrunot → 1. Viihdytyslaulut ja -runot.

Yhteistä jokaiselle muunnokselle on sanavalintana nimenomaan pukki, ei vuohi. Oletan tämän liittyvän siihen, että neljässä viidestä laulusta kehutaan pukin suuria sarvia. Vuohella on yleensä sukupuolesta riippumatta sarvet, näin myös 1800-luvulla. Myös pukit saattoivat olla sarvettomia, mutta niitä ei mielellään käytetty jalostukseen.¹²³ Jotta teksti on runomitassa, on sarviin liitetty erilaisia adjektiiveja. Lauluissa ne ovat aina pitkät, mutta myös kikkurat ja hieman ristiriitaisesti myös pienet. Vain yhdessä laulussa pukkiin liitetään pitkät harmaat karvat, ei sarvet. Suomenvuohilla tosiaan on talvisin pitkä karva kylmyyttä vastaan.

Sen sijaan toisessa säkeessä ei tunnu olevan väliä, missä vuohi sijaitsee. Se saattaa olla aidalla, vallilla, pellon tai niityn reunassa. Olennaista onkin se, että toinen säe rimmaa neljännen säkeen kanssa. Vuohen sijoitus kuitenkin heijastelee niiden yleisimpiä oleskelupaikkoja. Vielä 1800-luvun lopussa kotieläinten pito oli lähes päinvastaista meidän aikaamme nähden. Tuolloin viljelykset ja pellot aidattiin suojaksi metsillä, niityillä ja kesantopelloilla laiduntavilta kotieläimiltä, eikä kotieläimiä aidattu laitumille meidän tapamme.¹²⁴ Metsäniityn aidalla ja Viipurin vallin reunalla kertovat omapäisestä vuohesta, joka menee, minne mieli. Sen sijaan heinäniityn laidassa, heinäpellon rannalla ja hailimäen laidalla oleva vuohi liittyy klassiseen maalaismaisemaan. Neljäs säe on lähes muuttumaton jokaisessa muunnoksessa, oletettavasti sen vuoksi, että se on helppo muistaa. Esimerkiksi lehmien tapaan myös vuohilla saattoi olla kello kaulassa, jotta eläinten sijainti tiedettiin.

Toinen rekilaulutyyppejä on laulu, joka alkaa ”Älä itke meiän lapsi”:

Älä itke mejän lapsi
 Viijää repusaunaa
 Siell’ on pukki tapettuna
 Sarvistan pantu naulaa.¹²⁵

Myös tämä on hyvin vanha laulu, sillä siitä löytyy SKVR-tietokannasta runolaulumittaisia versioita. Tämäkin on kategorisoitu kohtaan 5. Lastenrunot → 1. Viihdytyslaulut ja -runot.

---

¹²³ Bläuer 2015, 164.

¹²⁴ Soininen 1974, 226.

¹²⁵ RLKV. Lappee. Antti Kemppi 173. 1890. Laul. A. Kärki, 60 v.

Tässäkin rekilaulussa korostuu nimenomaan pukkien sarvet, joista koko kuollut pukki on ripustettu naulaan.

Viimeinen rekilaulu on varsin lyhyt ja ytimekäs:

Pukki se ravasi pirusti niin
ja emäntä piti sen hännästä kiin'.¹²⁶

Tässä laulussa korostuu muita paljon enemmän vuohen tunnettu ilkkurisuus ja itsepäisyys. Laulun mukaan pukki ei tottele ihmisten käskyjä, vaan jatkaa kulkuaan, vaikka emäntä roikkuu hännässä. Adverbi ”pirusti” vielä voimistaa mielikuvaa. Tämän laulun voisi tulkita joko huumoriksi tai negatiiviseksi; vuohet ovat tosiaan jukuripäitä, mistä voi heittää myös huulta.

Seitsemästä rekilaulusta voi siis päätellä jotain. Selvästi sarvet korostuvat lähes jokaisessa laulussa. Pukinsarvet olivatkin yleinen materiaali esimerkiksi paimentorviin sen lisäksi, että ne herättävät mahtavuudellaan huomiota. Teksteistä voi myös nostaa esiin vuohen omapäisyyttä, kun ne menevät, minne mielivät.

3.3 Persoonalliset vuohet runolauluissa

Aiemmin kertomani mukaan jaoin runolaulut neutraaleihin ja negatiivisiin. Negatiivisissa lauluissa vuohiin liitetään selvästi negatiivisia piirteitä. Niitä on 11 kappaletta eli n. 12 % koko runolauluaineistosta.

3.3.1 Itsepäiset, tuhoavat vuohet: negatiiviset runolaulut

Aloitin alakategoriasta ”innoava”, johon kuuluu kolme laulua. Tässä alakategoriassa vuohet ovat pääosassa, ja niihin liitetään poikkeuksellisen vahvoja negatiivisia tuntemuksia.

Lammas on lavia (lakia) elävä,
Ei pure' puita, eikä syö' muata.
Pukki on paha elävä,
Se puroo puut, syöp muat,
Kaluvaa kaikki kalliot.¹²⁷

Tässä varsin suorasukaisessa laulussa otetaan kantaa erityisesti vuohen laidunnustapaan. Ne purevat puut, syövät maat ja kaluavat kalliot. Sen sijaan lammas on tunnetusti siistimpi

¹²⁶ RLKV. Heinolan seud. Mauri Hangasoja VK 14: 77. 1892.

¹²⁷ SKVR VI2 5791. Joroinen 1883.

laiduntaja: se syö ruohikon tasaisesti eikä yleensä koske muihin kasveihin. Toisaalta vuohen kaikkiruokaisuus on hyvä asia, sillä se on voinut selvitä hyvin karullakin alueella; toisaalta ne voivat jättää jälkeensä kalutun taimikon. Esimerkiksi 1700-luvun Suomessa laadittiin vuohenpitoon liittyviä säädöksiä, sillä vuohet aiheuttivat tuhoa viljelyksillä ja hidastivat puuston uusiutumista syömällä puuntaimia.¹²⁸ Samaisella vuosisadalla esimerkiksi Laitilan kirkonkylässä ja Uudessakaupungissa sai korvauksetta tappaa pellolta löytyneen vuohen. Vuonna 1665 annettiin Vaasassa määräys, että lampaat pellolta irrallaan löytyvät lampaat on otettava kiinni ja vietävä saarilaitumille, mutta vuohet saa tappa.¹²⁹ Vuohien ja lampaiden välillä on siis vahva arvolutaus. Raamatussakin erotetaan vuohet ja lampaat selvästi toisistaan. Matteuksen evankeliumissa lampaat symboloivat vanhurskaita ihmisiä, jotka erotetaan ikuiseen kadotukseen joutuvista syntisistä vuohista.¹³⁰

Pukki on Hiien huoripoika.¹³¹

Tämä seuraava, pääotsikossakin esiintyvä laulu, on niin ikään hyvin ytimekäs. Hiisi voi tarkoittaa esimerkiksi pyhää metsikköä, uhripuuta tai haltiaa. Toisaalta se voi merkitä myös manalaa, kuolemaa tai demonia.¹³² Tässä tulkitsen sen viittaavan jälkimmäiseen viimeisen halventavan nimityksen vuoksi. Laulun otsikoksi on merkitty ”Vuohen synty”, eli sen laulun mukaan vuohi on suoraan manalasta. Auli Bläuerin mukaan Pohjoismaissa vuohen syntyyn liitetäänkin paholainen. Näissä tarinoissa vuohi on voinut syntyä esimerkiksi itse paholaisen karvasta.¹³³ Tämä edustaakin kaikista negatiivisinta suhtautumista vuohiin aineistossani.

Vuohi tuli karjasta kotia,
 Kei tuli kivikarista,
 Sovitteli sorkkians seinään,
 Makisteli maltaitansa,
 Kukisteli kuivauksiansa.
 Kaatui maahan mallasparvi.
 Emäntä koukun loukosta,
 Koppas vuohia päähän.
 Vuohi se kielellänsä liputti:
 "Elä minua tapa, hyvä emäntä!
 Minä olen hyvä isäntä,
 Perheen piimässä pidän,
 Viraat voilla ravitsen."
 Eipä kettu kelvoton,

¹²⁸ Bläuer 2015, 130.

¹²⁹ Ibid., 135.

¹³⁰ Ibid., 136.

¹³¹ SKVR VII5 loitsut 4421. Rautavaara 1885.

¹³² *Vanhan kirjasuomen sanakirja*.

¹³³ Bläuer 2015, 136.

Emäntä tästä huolinutkaan,
 Koppas vuohen kuoliaaks'
 Vei vainion perään
 Piiskasi vesivakoa,
 Vako juoksi ojaan,
 Ojasta jokeen, täyteen mereen.
 Tulipa turulaiset nuotalle,
 Tuli linnan aukko ahvenille.
 Tuli vuohi nuottaan.
 Tätä kaikki ihmetteli:
 Silmät olivat suuret sijaiseksi,
 Pää suuri valaskalaksi!
 Te hullut, kun ette vuohta tunne!
 Pö hö hö hö höö.¹³⁴

Tämä laulu ei edusta pelkästään negatiivista suhtautumista. Alussa kuitenkin kuvaillaan vuohen omapäistä, tuhoavaa luonnetta: vuohi potkii seiniä ja kaataa maltaat maahan. Tämä ei yllätä, sillä esimerkiksi Itissä kerrotaan pirtissä pidetyn pukin kaataneen talon oluen lattialle jouluaamuna, ja Hämeenkyrössä pukki sotkeutui ladossa kalastusverkkoihin niin, että oli kuolla.¹³⁵ Vuohen muistutuksista huolimatta emäntä surmaa vuohen, joka joen mukana ajautuu mereen kalastajien pyydykseksi. Huumorin sävystä huolimatta vuoheen kohdistuvat ominaisuudet ovat tässä negatiivisia: se tuhoaa karsinaansa niin, että se tulee surmata.

Jussi julma vuohen surma
 ajo vuohella sotaan.
 Sielä vuohi surmattiin,
 keo sarvi keitettiin
 sarvet Jussille heitettiin.¹³⁶

Nämä ovat lasten ärsytyssanoja toisilleen. Ne ovat pilkkaavia ja herjaavia pikku laulelmia, joilla muita lapsia yritetään ärsyttää. Vuohella sotaan ratsastaminen hevosen sijaan onkin hullunkurista, ja sillä korostetaan vuohten vähäistä asemaa ja arvostusta.

Pekko Pietarin poika
 Varasti Vallilta voita,
 Meni saksan saunaan,
 Pisti pöksynsä naulaan,
 Meni ulos tuuleen,
 Pukki pisti häntä huuleen.¹³⁷

---

¹³⁴ SKVR X1 128. Merikarvia 1889.

¹³⁵ Bläuer 2015, 136.

¹³⁶ SKVR IX1 3127. Hartola 1890.

¹³⁷ SKVR XIV 2007. Anjala 1886.

Tämä lastenruno on niin sanottu nimiloru. Mielenkiintoista tässä lorussa on lauluperinteiden sekoittuminen: se on runolaulumitassa, mutta kuitenkin rekilauluille tyypillisesti riimillinen eikä alkusointuinen. Laulussa vuohi nähdään ikävänä olentona, joka satuttaa ihmistä.

Seuraavaksi käsittelen alakategoriaa ”itsepäinen vuohi”, johon kuuluvia lauluja on niin ikään kolme. Kaikki kolme ovat ketjulauluja eli toistuvia säkeitä sisältäviä laulelmia, jotka on merkitty tietokannassa lastenrunoiksi tai kansansaduiksi. Ne ovat kaikki melko samanlaisia, mutta lopputulos vaihtelee.

Lyö, hyvä tukki, pukkii,
 Pukki ei mää kottii!
 Polta, hyvä tuli, tuo tukki,
 Tukki ei lyö pukkii,
 Pukki ei mää kottii.
 Juo, hyvä härkä, tuo ves,
 Ves ei sammuta tulta,
 Tuli ei polta tukkii,
 Tukki ei lyö pukkii,
 Pukki ei mää kottii.
 ...
 Karhu rupes syömää hukkaa,
 Hukka alako syyvä reppoo,
 Repo alko syyvä kissoo,
 Kissa hiirtä,
 Hiir nuoroo,
 Nuora hirtti härkee,
 Härkä joi vettä,
 Ves sammutti tulta,
 Tuli poltti tukkii,
 Tukki löi pukkii,
 Ja pukki alako männä kottii.¹³⁸

Laulussa siis pyydetään apua vuohen saamiseen kotiin tukilta, tulelta, härältä, nuoralta, hiireltä, kissalta, ketulta, sudelta ja karhulta. Näinkin paljon apua tarvittiin siihen, että jukuri pukki saadaan kotiin.

Akka meni metsään,
 Tuli pukki vastaan.
 Akka käski pukkia kotiin,
 Pukki ei mennytkään.
 Akka meni metsään,
 Tuli tukki vastaan
 Lyö tukki pukkia,
 Kun ei pukki mene kotiin.

---

¹³⁸ SKVR VII3 3990. Kontiolahti 1895.

Tukki ei lyönytkään.

...

Akka meni metsään

Tuli seppä vastaan

Ta'o seppä kirves j. n. e.

Akka meni metsään

Tuli tauti vastaan

Tapa tauti seppä j. n. e.

Ei tauti tappanutkaan.

Akka viimein tuskastui ja tappoi itsensä.¹³⁹

Tämä on lähes sama laulu, joka alkaa samalla tavalla. Pukin saamiseksi kotiin pyydetään apua tukilta, tulelta, vedeltä, härältä, kirveeltä, sepältä ja lopuksi taudilta. Kun nämäkään konstit eivät saaneet omapäistä vuohta kotiinsa, akka luovutti. Tässä onkin aivan omanlaisensa kuvaus siitä, kuinka vaikeaa pukki on saada takaisin kotiin.

Soini meni mettään,

kili meni kanssa.

Kili istu kiven päällä,

Soini noukki marjoja.

Tuli koira vastaan.

Hyvä koira, kaunis koira,

hauku tota kiliä.

Ei koira kiliä hauku,

eikä kili kotio mene

ilman Soinin kantamata.

...

Seppä takoi puukkoo,

puukko tappoi härkää,

härkä joi vettä

vesi sammutti valkeeta,

valkee poltti tankoo,

tanko löi sutta,

susi söi koiraa

koira haukku kiliä

kili meni kotio

ja Soini meni kanssa.¹⁴⁰

Tämäkin on hyvin samankaltainen ketjulaulu, jossa apua kilin saamiseksi kotiin tarvitaan sepältä, puukolta, härältä, vedeltä, tulelta, tangolta, sudelta ja koiralta. Lopputulos on kuitenkin onnellinen, kun kili suostuu vihdoinkin menemään kotiin.

---

¹³⁹ SKVR IX1 2303. Sysmä 1888.

¹⁴⁰ SKVR X1 1619. Pirkkala 1889.

Oli ennen muinon poika, joka meni taloohin pyytämähän ruokaa. Sillen sanottihin: jos ajat pukin pois kaalimaasta, saat ruokaa. Poika meni, muttei saanukkaan pukkia kaalimaasta. Poika lähti itkien pois.

Tuli susi vastahan,
Poika sanoo sudellen:
Hyvä susi, kaunis susi,
Pure tuota pukkia,
Jotta se menis kaalimaasta
Ja minä saisin ruokaa.
Susi sanoo: en minä.

...
Kissi tappoo hiiren,
Hiiri järsii kytkyen,
Kytkyt kytki härjän,
Härkä joi veden,
Vesi sammutti valkian,
Valkia poltti hongan,
Honka kaatuu miehen päälle,
Mies ampuu sutta,
Susi puri pukkia,
Pukki meni kaalimaasta
Ja poika sai ruokaa.¹⁴¹

Tässäkin on onnellinen loppu. Poika joutui kuitenkin pyytämään paljon apua saadakseen ruokaa, nimittäin sudelta, mieheltä, hongalta, tulelta, vedeltä, härältä, kytkyeltä, hiireltä ja kissalta. Vuohen omapäisyys on tässä omalla tasollaan, kun se ei suostu poistumaan kaalimaasta. Talon haaste ruokaa pyytävälle pojalle kertookin siitä, etteivät hekään ole saaneet pukkia kotiinsa. Tämä onkin yleinen vuohiin liitetty ominaisuus: ne ovat mestareita ylittämään aitoja kiellettyihin paikkoihin. Siitä päästäänkin seuraavaan alakategoriaan, ”pukki kielletyllä alueella”. Näitä lauluja on vain kaksi.

Pukki kaalimaasta.¹⁴²

Yhellä herralla ollut ryytimaa.
Pukki mennyt ryytimaahan.¹⁴³

Nämä kaksi laulua ovat varsin ytimekkäitä tekstejä, joissa annetaan ymmärtää, ettei pukkia toivota ryyti- eli kasvimaille. Nekin kuvastavat vuohen itsepäisyyttä siinä, että se käy syömässä myös kiellettyjä kasveja.

---

¹⁴¹ SKVR XI 271. Ilmajoki 1886.

¹⁴² SKVR IX2 281. Karstula 1884.

¹⁴³ SKVR XIII 1406. Haapavesi 1884.

Paimenessa olo oli usein tylsää ja inhottavaa. Tästä löytyy useita kerättyjä rekilauluja SKS:n kansanlaulukortistosta. Myös SKVR-tietokannasta omilla rajauksillani niitä löytyi neljä, joista kolme noudattelee seuraavan laulun kaavaa.

Muut menee kirkkoon,
 minä kurja karjaan;
 muut kuulee kirkon kellon,
 minä kurja karjan kellon;
 muut kuulee papin äänen,
 minä kurja kutun äänen;
 muut näkee papin parran,
 minä kurja pukin parran;
 muut näkee papin pälsit,
 minä kurja pukin pälsit.¹⁴⁴

Laulun viesti on selvä: muut saavat pitää hauskaa kirkossa, kun laulaja itse joutuu jäämään paimentamaan vuohia. Tekstissä rinnastetaan hienot kirkon äänet ja näyt paimenessa olemisen kurjiin aistimuksiin. Harvinaista on, että laulussa mainitaan sekä kuttu että pukki. Arvioin tämän johtuvan kuudennessa säkeessä allitteraatiosta.

Neljäs paimenlaulu on samankaltainen, mutta noudattelee eri kaavaa. Esitän sen lyhennettynä, sillä vuohet esiintyvät vain laulun alussa.

Tuur luur, tyttöpaimen,
 Minä vaivaanen lammaspaimen,
 Lammaskarjan, vuahten paimen,
 Minä vaivaanen lammaspaimen.
 Turin lurin, tyttöpaimen,
 Aja karjas tällen pualen,
 Tääl' on mansikat makoosia,
 Pualukatkin punaasia,
 Lehmät leikkii kerolla,
 Hevooset Helinmäjellä,
 Vuahet vuarten kukkuloolla,
 Syäävät kultaasta kulua,
 Hopiaasta heinän noukkaa.
 ...¹⁴⁵

Laulun kertoja on tyttöpaimenta viekoitteleva lammaspaimen, joka houkuttelee toista kehumalla parempia laitumiaan. Tässäkin laulussa toistuu se, kuinka kurjaa on olla ”vaivainen

---

¹⁴⁴ SKVR X1 282. Vesilähti 1892.

¹⁴⁵ SKVR XI 2511. Ylihärmä 1890.

lammaspaimen”. Itse vuohiin siinä ei kuitenkaan liitetä muita ominaisuuksia kuin allitteraatio siitä, kuinka vuohet laiduntavat vuorilla.

3.3.2 Moninaiset neutraalit runolaulut

Kaikki loput runolaulut ovat enemmän tai vähemmän neutraaleja. Joissakin on tulkinnanvaraa positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan, mutta perusolemuksestaan ne ovat mielestäni melko neutraaleja vuohia kohtaan. Aiemmin havainnollistamani mukaan suurin kategoria on vuohi materiaalina (sarvi). Niinpä rekilaulujen tapaan myös runolauluissa korostuvat vuohen sarvet; tosin eivät mainittavana ulkoisena ominaisuutena, vaan materiaalina.

Nuku, nuku nurmilintu,
Makaa, makaa, maitosuu,
Siit’ sä kasvat suureksi,
Menet mäelle paimeneen,
Puhut pukin sarveen.¹⁴⁶

Tämä viittaa nimenomaan pukinsarvista tehtyyn paimentorviin. Peräti seitsemässä eli lähes puolessa alakategorian lauluista ”veli meni metsään, puhu pukin sarveen”, mistä huomaakin pukinsarvista tehtyjen paimensoittimien yleisyyden. En kuitenkaan esitä niitä kaikkia, sillä laulut noudattelevat usein samaa kaavaa, joissa vain mainitaan pukin sarvella eli paimentorvella soittaminen.

Pukin sarvesta tehdyt saranat mainitaan useissa tuutulauluissa, niin ikään seitsemässä eli lähes puolessa. Kyseessä on meillekin tuttu ”tuu, tuu, tupakkarulla”-alkuinen tuutulaulu. Aikamme versiosta poiketen tuutulaulusta on useita eri versioita runolaululle tyypilliseen maantieteellisiin eroavaisuuksiin ja improvisaatioon pohjautuen. Esitän tässä vain yhden version, sillä kaikissa vuohi mainitaan vain saranoiden materiaalina.

Aa tuuti, Tupakkirulla,
mistäs tiesit meille tulla?
Pitkin tietä tiesi tulla.
Mistäs tiesit meidän portin?
Tervaristi, rautarengas,
pukin sarviset sarannat.¹⁴⁷

Mielenkiintoinen on runo, jonka otsikkona on Suden laulu. Siinä tekstin kertojana toimiikin susi, joka laulaa:

---

¹⁴⁶ SKVR VII 1191. Ruokolampi 1891.

¹⁴⁷ SKVR XI 937. Mouhijärvi 1893.

Tanotorvi ja pukin sarvi
 mun sydämeni ilahuttaa
 mut' toi häijy härjän sarvi
 mun maastakin pois peloittaa.¹⁴⁸

Laulussa tehdään ero paimentorvien (tano- eli tuohitorvi ja pukin sarvi) ja härän sarven välillä. Susi ei pelästy paimenien torvia vaan enemmänkin innostuu niistä, sillä tietää saaliin olevan lähellä. Laulussa tehdään siis vuohen ja härkien välille selvä ero: härät ovat pelottavia ja voimakkaita verrattuna vuohiin.

Viimeinen alakategoriaan ”vuohi materiaalina (sarvi)” kuuluva laulu on lähes sama kuin aiemmin esitelty rekilaulu. Se meneekin pienillä venytyksillä kumpaankin runomittaan.

Älä itke, Aina piika,
 Viedään repusaunaan,
 Siell' on pukki tapettuna,
 Sarvet pantu naulaan.¹⁴⁹

Seuraavaksi suurin alakategoria on ”vuohi vain mainintana”. Suurin osa näistä lauluista on eläinloruja lasten viihdytykseksi, joista ei saa juuri mitään irti vuohiin liitetyistä mielikuvista.

Hyvä esimerkki on tämä Varsinais-Suomen Koski Tl:stä tallennettu loru:

Kanan nimi munatytti,
 Kukon nimi prattaspeli,
 Kissa kirnau!
 Koiran nimi yltäkyltä,
 Sian nimi röhköröhköö
 Kissa kirnau!
 Lampaan nimi varle,
 Vuohen nimi vorle,
 Kissa kirnau!
 Lehmän nimi omankroma
 Härjän nimi ruskopusko
 Kissa kirnau!¹⁵⁰

Joitain mielikuvia näissäkin lauluissa kuitenkin esiintyy. Esimerkiksi tässä paikannimilaulussa vuohi mainitaan vain lyhyesti, mutta muistetaan mainita pukeille ominainen parta:

Mörkö tuli Möttölästä,
 Rujasilmä Rantalasta,
 Tuuliaispäässä tupaa

¹⁴⁸ SKVR X1 2047. Pirkkala 1889.

¹⁴⁹ SKVR VII 1019. Savitaipale 1891.

¹⁵⁰ SKVR VIII 3544. Koski 1893.

Pyöreä päi[vä]nä mainittavana.
 Nyt on männy mullin mallin
 Kuma(?) että häilyi talli,
 Jossa oli lampaat lapsineen
 Pukkiparta poikineen.¹⁵¹

Vuohet esiintyvät usein eräässä Lastunpoiminta-nimisessä ketjulaulussa. Siinäkin on paljon maantieteellisiä eroja ketjulaululle tyypillisesti. Esitän vain yhden, sillä kaikki alkavat samalla tavalla.

Pukki meni puuhun
 lehtiä taittaan.
 Mitä niillä lehlillä?
 Kutun syölä.
 Mitä sillä kutulla?
 Maitoo lypsään.
 Mitä sillä mailolla?
 Lapsen juola.
 Mitä sillä lapsella?
 Kalikoita noukkiin.
 Mitä niillä kalikoilla?
 Olta tehlään.
 Mitä sillä olvella?
 Papin juola.
 Mitä sillä papilla?
 Kirkossa käymään
 Mitä sillä kirkossa?
 Lukeen ja laulaan.¹⁵²

Lastunpoiminta on sinänsä paljonkertova laulu, sillä siinä tulee esiin kolmekin tutkimuskirjallisuudessa vahvasti esille tullutta asiaa: vuohen tärkein materiaali oli maito, ne kiipeilevät hyvin puissa ja söivät usein lehdeksiä. Jokainen aineistossani oleva Lastunpoiminta-ketjulaulu alkaa sillä, että pukki nousee puuhun taittamaan lehdeksiä. Kuitenkin neljässä kahdeksasta lehdekset menevät lehmälle, joka tuottaa maidon lapselle. Tässä huomaakin lehmän ja kutun päällekkäisen tehtävän tuottaa kotitalouteen maitoa.

Vain yhden aineistossani olevan laulun olen määritellyt kuuluvaksi puhtaasti alakategoriaan ”vuohi materiaalina (maito)”. Sekin on ketjulaulu, joka on lähinnä loruilua.

Tammi keskellä pihoa,
 Tammessa tasaiset oksat,
 Joka oksassa omena,
 Omenassa orjapyörä,

¹⁵¹ SKVR IX2 426. Karstula 1884.

¹⁵² SKVR X1 1488. Haap'saari 1888.

Orjapyörässä pöperö,
 Pöperössä pöytärikki,
 Pöytärikissä ripukka,
 Ripukassa rintasolki,
 Rintasolessa sopukka#1,
 Sopukassa sormikinnas,
 Sormikintaassa kipene,
 Kipeneessä kirjanmerkki,
 Kirjanmerkissä meteli,
 Metelissä mei'än vouti,
 Mei'än vouvissa votakka,
 Votakassa vuohenmaito,
 Vuohenmai'ossa matikka,
 Matikassa maitopyörä,
 Maitopyörässä pöperö,
 Pöperössä pöytärikki
 j. n. e. vaikka loppumattomiin.¹⁵³

Myös alakategoriaan ”vuohi materiaalina (liha)” kertyi vain yksi runo. Se on lasten viihdytysruno, jossa vuohi mainitaan vain kerran lihan keittämisen yhteydessä.

Tillerin tallerin laskettiin,
 Vohlan kontei keitetiin,
 Minä ulos ajettiin,
 Minä menin mäkilattoon,
 Mäkilato pääleni kaatus',
 Minä menin mettään,
 Mettä minul' kepin anno
 Minä annon sen kotkal',
 Kotka minul' siivet anno,
 Sielä minä vast' ihmeen näin,
 Siat sotkit taikinaa,
 Piiat mylleit tunkios',
 Lampaat käveit aitas'.
 Emäntä määkkyi karsinas',
 Isäntä hirnu tallisas',
 Aasi asias ajaa.¹⁵⁴

Sen sijaan voi mainitaan useammin, peräti neljässä laulussa. Kahdessa laulussa se vain mainitaan ohimennen, joten en esitä näitä lauluja tässä. Sen sijaan kahdessa muussa voi esiintyy suuremmassa osassa, suksien voitellussa. Esitän ensimmäisestä vain alun, sillä pitkän laulun loppuosa kertoo metsästysretkestä, eikä siinä enää mainita vuohia.

Laurinpoika lappalainen
 Teki suksii syksykauven,

¹⁵³ SKVR IX2 303. Vesanto 1895.

¹⁵⁴ SKVR VIII 3498. Marttila 1892.

Kevätkauden kerkkäsiä,
 Kesän kaiken keppilöitä.
 Puuvan siästi lehmän voita,
 Toisen puuvan vuohen voita,
 Kolmannen pukin talii;
 Voilla voiti suksiansa,
 Talvasi pukin talilla.
 Läksi nuoilla liikkumaan
 Nukkavierulla nutulla,
 Karvalaijalla lakilla,
 Kolmen koiransa keralla.
 ...¹⁵⁵

Kesän keitin vuohen voita,
 Talven lampaan talija
 Lylyjeni voiteheeksi.
 Lykkäsin lylyni lumellen.
 Ensikerran keikistäitin,
 Olin peltojen perällä.
 Toisen kerran keikistäitin,
 Olin synkässä salossa.
 Heti kohta kolmannella kerran
 Nousi poro porkistani,
 Kohosi savu sauvojen nenistä.¹⁵⁶

Molemmissa lauluissa siis vuohen voi ja pukin tali ovat merkittäviä materiaaleja suksien valmistuksessa lehmän voin ohella.

Karkeasta vuohen karvasta saatettiin aiemmin kertomani mukaan valmistaa esimerkiksi kangassäkkejä. Karva kyllä mainitaan kahdessakin laulussa, mutta ei materiaalina.

Ensimmäisessä karva mainitaan ohimennen, joten en esitä sitä tässä. Toinen laulu on karhunpeijaisista, ja siinä karhun turkki rinnastetaan vuohen karkeaan ja karitsan pehmeään karvaan:

Otsoseni, ainoseni,
 Mesikämmen mieluiseni,
 Kas kun olet tuossa kaunis
 Kaiken kansan katsastella:
 Olet kuin omena puussa,
 Tahi marja mättähässä,
 Silmäs on kuin sirkkusella,
 Sekä pääs kuin pääskysellä;
 Vartalos on varsin soma,
 Jäsenes kuin jääropässin,
 Karvas on kuin vuohen villa,

¹⁵⁵ SKVR VIII 874. Kesälahti 1886.

¹⁵⁶ SKVR VII 1. Joroinen 1885.

Tahi kaunihin karitsan.
 Kulkia korven kuningas,
 Metsän patja palleroinen,
 ...¹⁵⁷

Yksi pieni alakategoria on ”vuohi kiipeämässä”. Vuohet ovat tunnetusti hyvin taitavia kiipeilijöitä, ovathan kotoisin vuorilta. Yllättäen lauluissa ei kuitenkaan mainita tätä huomattavaa kiipeämistaitoa kuin yhdessä laulussa.

...
 Kukas laivaa noutamaan?
 Lammas laivaa noutamaan.
 Ei lammas noutamaan:
 Lammas pelkää sutta.
 Kuka laivaa noutamaan?
 Sika laivaa noutamaan.
 Ei sika noutamaan:
 Sika syö taikinaa.
 Kuka laivaa noutamaan?
 Kana laivaa noutamaan.
 Ei kana noutamaan:
 Kettu söisi kanan.
 Kuka laivaa noutamaan?
 Pukki laivaa noutamaan.
 Ei pukki noutamaan:
 Pukki hyppää a[it]aa.
 Kuka laivaa noutamaan?
 Susi laivaa noutamaan.
 Ei susi nouta maan:
 Susi söisi lampaan.
 Kuka laivaa noutamaan?
 Karhu laivaa noutamaan.
 Ei karhu noutamaan:
 Karhu kaataa lehmän.
 ...¹⁵⁸

Tämä ketjulaulu on siitä hyvin mielenkiintoinen, että se tuo esiin monenlaisiin eri eläimiin liitettyjä stereotyyppioita. Pukki hyppää aitojen yli, susi syö lampaita, karhu syö lehmiä, sika syö taikinaa, lammas pelkää sutta... laulu on varsin pitkä ja tarjoaa paljon mielenkiintoista tietoa tuon ajan eläinkäsityksistä.

Vuohi esiintyy myös monissa tuutulauluissa hyvin ohimennen. En esitä niitä tässä, sillä lyhyistä maininnoista ei saa pääteltyä mielikuvia vuohiin liittyen. Sen sijaan olen

---

¹⁵⁷ SKVR VI2 4908. Leppävirta 1898.

¹⁵⁸ SKVR X1 1409. Harjavalta 1891.

muodostanut oman kategoriansa tuutulauluista, joissa toistuu säe ”pukki putosi kaivoon kultalehti suussa”. Näitä on kolme kappaletta, ja jokainen lähes identtinen.

Tuuti lullaa, tupakka rullaa,
 Mistä tiesit tänne tulla.
 Tulin pappilan pihuja myöden
 Pappilassa äkäinen koira,
 puri pojan jalan.
 Poika juoksi tätilään,
 tätilässä oli musta lehmä
 Täti alla lypsämässä.
 Pukki putosi kaivoon,
 kultalehti suussa
 Missä mei'än oma muori,
 kiven alla kellarissa
 Mitä siellä tekemässä,
 silkkikangasta sitomassa,
 koreeta kangasta kutomassa.¹⁵⁹

Kuten huomataan, vuohi on tässäkin tilanteessa vain lyhyenä mainintana. Niin on myös kaikissa keräämissäni loitsuissa, joita on lausuttu monen eri sairauksien parantamiseen. Tällaisia sairauksia ovat aineistoni mukaan närästys, paiseet, koi eli syöpä, ”kiven vihat”, madot, lasten pienet haaverit ja riisi eli oikeastaan mikä tahansa, yleensä lasten tai eläinten tauti¹⁶⁰. Vuohi ei ole kuitenkaan ollut ratkaisevana osatekijänä monen eri sairauden ehkäisemis- tai parantamisloitsuissa, vaan enemmänkin sivumainintana. Nostan tästä hyvän esimerkin.

Kasvannainen paranee sillä, kun luetaan sanat:

Härkiä, pukkia, vuahia,
 Oinahia, sammakoota,
 Ota pois kivut!

Samalla syljetään ja puhallellaan.¹⁶¹

Ainoa jotenkuten positiiviseksi tulkittava laulu on eräs karjataika.

Kun tahtoo laitumelta mettäneläviä poistaa, niin tarttee mennä kaikkein korkeemmalle vuarelle Vapunpäivä aamuna ennen auringon nousua ja sitte varoo kauas äänen kuuluvan ja ottaa pukin sarvesta tehtyn paimenen torven sitte ja huutaa siihen sarveen että:

¹⁵⁹ SKVR IX2 187. Rautalampi 1891.

¹⁶⁰ *Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja 3, R-Ö: riisi.*

¹⁶¹ SKVR XI 638. Laihia 1887.

Mettän elävän ei pilä tuleman
karjaa sen likemmäks', kun toi
torven ääni kuuluu.¹⁶²

Tässä karjataiassa vuohiin liitetään jopa positiivisia mielikuvia: pukin sarvi toimii ratkaisevana tekijänä loitsun onnistumisessa ja kotieläinten suojelemisessa. Siihen on merkitty tietokannassa ”Karhua vastaan” ja ”Sutta vastaan”.

Näin analysoimalla kaikkia olennaisia laulutekstejä erottelin tekstianalyysin keinoin, mitä mielikuvia vuohiin liitetään. Melko suuressa osassa vuohi mainitaan vain ohimennen, mikä on tyypillistä arkistojen hiljaisuuksiin kuuluville tutkimuskohteille. Vain harvat kertoivat nimenomaan vuohista ja nekin olivat negatiivisia. Laajentamalla aikarajausta ja valitsemalla mukaan ne laulut, joissa on myös sävelmä mukana, tutkimustulos voisi tarkentua.

---

¹⁶² SKVR X2 4297. Sahalahti 1896.

4 Lopuksi

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani vuohiin liitettyjä merkityksiä 1800-luvun lopun suomenkielisissä runo- ja rekilauluissa sekä siihen arkistolliseen tilanteeseen, joka näiden laulujen tutkimukseen vaikuttaa. Perehdyin arkistotieteelliseen, eläintutkimukselliseen ja kansanmusiikintutkimukselliseen tutkimuskirjallisuuteen, joita yhdistelemällä muodostin kuvan ajan hengestä. Olin erityisen kiinnostunut siitä, millaisina vuohia on tuona aikakautena pidetty.

Alkuperäisaineistonani toimi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran rekilaulukortisto ja *Suomen Kansan Vanhat Runot* -tietokanta. Reki- ja runolauluperinteet olivat samassa ajassa eläviä, hyvin erityyppisiä lauluja, joihin myös suhtauduttiin eri tavoin. Siksi tahdoin yhdistellä näiden kahden laulutyyppin parissa esiintyviä käsityksiä toisiinsa. Kortistosta löytyi kuitenkin vain seitsemän vuohikategoriaan laitettua rekilaulua. Sen sijaan runolauluja löytyi 91, sillä digitoitu aineisto mahdollisti kattavan sanahaun. Kun rekilaulukortisto julkaistaan digitoituna, samalla tutkimuskysymyksellä pääsisi varmasti luotettavampaan loppupäätelmään sanahaun avauduttua myös rekilauluihin.

Kansanmusiikintutkimus on ollut aiemmin hyvin suosittu tutkimusala, etenkin nationalismin hengessä 1800-luvulla. Se koki arvonaleneman 1900-luvun alussa, mutta kiinnostus nousi jälleen Kaustisen kansanmusiikkijuhlien perustamisen jälkeen. Arkistotiede on sen sijaan ollut syntymästään asti tasaisesti tutkittua. Tämä tieteenala on mullistumassa digitalisaation myötä. Nuorin käyttämäni tieteenala, monilajinen tutkimus, on tällä hetkellä huipussaan. Useita monilajista tutkimusta käsitteleviä suomenkielisiä yleisteoksia on julkaistu viime aikoina, ja Turun yliopistossa eläinten ja kasvien humanistinen tutkimus on aktiivista.

Vuohet ovat muihin kotieläimiin verrattuna melkoisen vähän tutkittuja historian tutkimuksessa Suomessa. Hevoset ja naudat nauttivat suurinta huomiota, mutta myös lampaita ja sikoja on tutkittu. Tahdonkin tuoda tutkimuskenttään vaihtelua vuohitutkimuksella, joka alkoi jo kandidaatintutkielmallani *Barbatus et corniger – parrakas ja sarvekas. Vuohiin liitetyt mielikuvat keisariajan alun Rooman valtakunnassa* (Turun yliopisto 2023). Pro gradu -tutkielmassani muutin radikaalisti sekä maantieteellistä että ajallista rajausta.

Kandidaatintutkielmassa päädyin siihen, että antiikin Roomassa vuohet olivat hyvin tärkeitä, jopa arvostettuja kotieläimiä. 1800-luvun lopun Suomessa asia näyttää olevan toisin päin.

Tämän aineiston perusteella vuohiin suhtauduttiin melko negatiivisesti. Suurin osa lauluista oli neutraaleja, selvästi positiivisia ei ollut yhtäkään ja negatiivisia oli muutama. Melko suuri osa aineistoani oli sellaista, että vuohi vain mainittiin siinä ohimennen. En analysoinut näitä, sillä ne eivät palvele tutkimuskysymystäni. Jotkin laulut kuitenkin toivat selvästi esiin vuohiin liitettyjä mielikuvia.

Kaikista tärkeimpänä aineistosta nousee esiin vuohen merkitys tuotantoeläimenä. Useissa runolauluissa esiintyi pukinsarvesta tehtyjä paimentorvia ja saranoita. Myös maito, voi ja liha saivat muutaman maininnan runolauluissa. Aineiston perusteella siis vuohiin tärkeimpänä liitetty mielikuva oli materiaalin tuottaminen ihmiselle.

Tärkein vuohen ulkomuotoon liitettävä mielikuva on suuret pukin sarvet niin reki- kuin runolauluissakin. Tämä on ymmärrettävää, ovathan ne suurina hyvin näyttävät. Toinen ulkomuotoon yleisesti liitettävät ominaisuudet ovat pukinparta ja karkea karva, jotka kuitenkin mainitaan vain muutamassa laulussa.

Luonteenpiirteenä selkeimmin esiin tuli itsepäisyys: vuohi on vaikea saada pois laitumelta tai kielletyltä kaalimaalta. Jukuripäinä ne menevät minne haluavat. Vuohen taipumus kiipeilyyn tuli yllättävän vähäisenä vastaan. Vuohet esiintyivät myös monissa loitsuissa, mutta vain lyhyenä sivumainintana.

Suoranaista inhoa vuohia kohtaan esiintyi myös. Vuohen väitetty alkuperä manalassa, ympäristöä tuhoava laidunnustapa sekä taipumus puskea johtivat inhoon ja vähättelyyn eläinlajeja kohtaan. Vuohen vähäinen arvostus toisiin kotieläimiin verrattuna tuli selvästi esille esimerkiksi rinnastuksena hevosen uljauteen, härän voimakkuuteen ja lampaan kiltteyteen.

Vuohi vaikuttaa olleen melko tavallinen kotieläin, jonka tuottamaa materiaalia käytettiin monessa eri yhteydessä. Yhtäkään yksiselitteisen positiivista laulua ei kuitenkaan aineistossani ole, vaan negatiivisia oli aineistosta lähes viidesosa. Vuohiin suhtauduttiin siis tämän aineiston perusteella melko negatiivisesti Suomessa 1800-luvun lopussa.

Vuohissa riittää kuitenkin paljon lisää tutkittavaa. Aiempaa tutkimusta Suomessa ei ole, joten monenlaiset eri alkuperäislähteet voisivat valottaa eläimen kulttuurisia merkityksiä.

Valokuvista voisi tutkia ihminen-eläinsuhdetta ottamalla huomioon esimerkiksi ihmisen ja eläimen läheisyyden sekä kuvien määrän. Kaunokirjallisuudesta voisi tutkia, millä tavalla vuohet niissä esitetään. Sanomalehdet voisivat tarjota tietoa julkisesta diskurssista. Myös arkistoaineistossa on vielä paljon tutkittavaa esimerkiksi egodokumenttien osalta.

Lähteet

Alkuperäisaineisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki (SKS)

- Arkisto. Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma. Kansanlaulujen aiheenmukainen kortisto. II
Rekilaulut. 8. Eläimet, luonto, ympäristö. Vuohi 1880–1899. (RLKV)
- SKVR-tietokanta 2024–. Toimittaneet Jukka Saarinen, Niklas Alén, Maria Niku, Kati
Kallio ja Eija Stark. <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/index.html> [haettu
21.02.2025].

Tutkimuskirjallisuus

- Asplund, Anneli: Riimilliset kansanlaulut. *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 366. SKS, Helsinki 1981a, 64–124.
- Asplund, Anneli: Kansanmusiikki nyky-Suomessa. *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 366. SKS, Helsinki 1981b, 234–239.
- Asplund, Anneli: Kansanmusiikki arkistoissa. *Kansanmusiikin tutkimus. Metodologian opas*. Sibelius-Akatemian julkaisuja 4. Toim. Pirkko Moisala. VAPK-kustannus, Helsinki 1991, 193–226.
- Asplund, Anneli: Runolaulusta rekilauluun. *Suomen musiikin historia. Kansanmusiikki*. Toim. Päivi Kerola-Innala, Leena Lönnroth, Katri Maasalo, Eliisa Valkama & Ralf Wessman. WSOY, Helsinki 2006, 108–165.
- Asplund, Anneli; Hoppu, Petri; Laitinen, Heikki; Leisiö, Timo; Saha, Hannu & Westerholm, Simo: Alkusanat. *Suomen musiikin historia. Kansanmusiikki*. Toim. Päivi Kerola-Innala, Leena Lönnroth, Katri Maasalo, Eliisa Valkama & Ralf Wessman. WSOY, Helsinki 2006, 11–13.
- Bläuer, Auli: *Voita, villa ja vetoeläimiä. Karjan ja karjanhoidon varhainen historia Suomessa*. Karhunhammas 17. Turun yliopisto, Kurikka 2015.
- Hakala, Petra ja Saarenpää, Taina: Arkistodiplomatian, vallan ja eettisten kysymysten äärellä. Yksityisarkistojen erityispiirteet arkistoalan ylemmässä koulutuksessa. *Kaupungin varjoissa, arkistojen valossa*. Toim. Topi Artukka, Jarkko Keskinen ja Taina Saarenpää. Bibliotheca Sigillumiana 5. Sigillum, Keuruu 2018, 44–59.

- Heikkinen, Vesa: *Tekstianalyysi. Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä?* Gaudeamus, Tallinna 2020.
- Henttonen, Pekka: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Uudistettu laitos. Avain, Helsinki 2023.
- Hirtenfelder, Claudia Towne: Finding Traces of Cows in the Archives and Telling Stories Differently. *Archivaria* (98) 2/2024, 6–41.
- Häggman, Kai: *Sanojen talossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1890-luvulta talvisotaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1348. SKS, Helsinki 2012.
- Hämäläinen, Niina ja Karhu, Hanna: Riimillisen laulun asema pitkällä 1800-luvulla. *Historiallinen Aikakauskirja* (119) 3/2021, 288–301.
- Hämäläinen, Niina ja Karhu, Hanna: ”Rekiviisujen” halveksunta ja houkutus. Keskustelu arkkiivisuista ja rekilauluista 1870-luvulta 1910-luvulle. *Kasvatus & Aika* (15) 1/2021, 22–44. <https://doi.org/10.33350/ka.95615> [viitattu 7.4.2025]
- Kaarlenkaski, Taija: Katse ei-inhimilliseen. Eläinkäänne perinnetieteissä. *Paradigma. Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 100. Toim. Niina Hämäläinen ja Petja Kauppi. SKS, Helsinki 2021.
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Esittely*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024a. <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher> [haettu 21.02.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Lähdekriittisiä huomioita*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024b. <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part2#part2> [haettu 29.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runolaulu, kalevalamittainen runous, vanhat runot*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024c. <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part3#part3> [haettu 29.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runojen kielet ja esittäjien etniset taustat*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024d. <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part4#part4> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runoperinteen nimitykset*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024e.

- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part5#part5> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runojen esittäminen*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024f.
- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part6#part6> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runomitta*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024g.
- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part7#part7> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *SKVR:n aineisto ja toimitusperiaatteet*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024h.
- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part8#part8> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Runotyypinhakemisto*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024i.
- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part9#part9> [haettu 31.03.2025].
- Kallio, Kati ja Saarinen, Jukka: *Tallennushistoria*. SKVR-tietokanta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024j.
- <https://aineistot.finlit.fi/exist/apps/skvr/esittely.xml?view=div&odd=teipublisher&id=part11#part11> [haettu 31.03.2025].
- Kääriäinen, Ville-Pekka: Liite 5. Iisalmelaisten kauppatavarat Lappeenrannan markkinoilla vuoden 1638 pikkutullien ja vuoden 1702 satamamaksujen perusteella sekä Raahessa 1672–1680 ja Kajaanissa 1654–1657 ja 1672–1680 tulliluettelojen perusteella. *Uudisraivaajien maa. Ylä-Savon asutus ja elämisen ehdot*. Historiallisia tutkimuksia 291. Toim. Jari Ojala ja Riina Turunen. SKS, Tallinna 2024, 317–318.
- Laitinen, Heikki: Oma perinne vieraana kulttuurina. 1800-luvun suomalainen kansanmusiikki tutkimuksen kohteena. *Kansanmusiikin tutkimus. Metodologian opas*. Toim. Pirkko Moisala. Sibeliuksen Akatemian julkaisuja 4. VAPK-kustannus, Helsinki 1991, 59–85.
- Latva, Otto ja Lähdesmäki, Heta: *Miten kertoa menneisyydestä ja rakentaa tulevai suutta – historiasta, ihmisistä ja muista eläimistä*. Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys. Toim. Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino, Tallinna 2020, 19–41.

- Latva, Otto ja Lähdesmäki, Heta: Eläimet, kasvit ja kulttuurihistoria. *Kulttuurihistorian tutkimus. Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. Toim. Rami Mähkä, Marika Ahonen, Niko Heikkilä, Sakari Ollitervo & Marika Räsänen. Cultural History – Kulttuurihistoria 17. Kulttuurihistoriain seura, Norderstedt 2022, 469–484.
- Lybeck, Jari: *Arkistot – yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitos, Helsinki 2006.
- Makkonen, Venla: ”Lähellä kukkuu Karjalan käki” : Käki Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Karjalan-matkakeruuaineistoissa vuosina 1992 ja 2007. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto 2024.
- Markianova, Ljudmila ja Pyöli, Raija: Sanakirja suomi-karjala. 2. painos. Karjalan sivistysseura ry, Helsinki 2021. <https://www.karjalansivistysseura.fi/hallinta/wp-content/uploads/2021/04/Markianova-Pyoli-sanakirja-suomi-karjala.pdf> [viitattu 7.4.2025]
- Matikainen, Olli: Alueen, väestön ja talouden muotoutuminen. *Uudisraivaajien maa. Ylä-Savon asutus ja elämisen ehdot*. Historiallisia tutkimuksia 291. Toim. Jari Ojala ja Riina Turunen. SKS, Tallinna 2024, 39–83.
- Mikkola, Kati: Vähemmistöjen roolit muuttuvassa arkistopolitiikassa. Perinnekokoelmia etnisiä ja kielellisiä rajanvetoja Suomessa ja Virossa. *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Toim. Outi Hupaniitti ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 268. SKS, Helsinki 2021, 166–210.
- Moisala, Pirkko: Vuorolaulun aloitus. *Kansanmusiikin tutkimus. Metodologian opas*. Sibelius-Akatemian julkaisuja 4. Toim. Pirkko Moisala. VAPK-kustannus, Helsinki 1991, 7–9.
- Nirvi, Ruben E.: *Inkeröismurteiden Sanakirja*. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki 1971.
- Ollila, Tiina: Näkökulma. Kielellisesti loppuuntuomitut tuotantoon kasvatetut eläimet. *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino, Tallinna 2020, ??
- Peltonen, Ulla-Maija: Arkistojen hiljaisuudet. *Elävä aineeton kulttuuriperintö: hankkeen loppuraportti*. Toim. Anna Kanerva ja Ritva Mitchell. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhteistyö CUPORE, 2015, 183–187. https://www.cupore.fi/wp-content/uploads/migrated-assets/tiedostot/elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf [haettu 29.1.2025].
- Perinnejulkortistot. Kansanlaulujen aiheenmukainen kortisto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivusto. <https://www.finlit.fi/arkisto/perinteen-ja-nykykulttuurin-kokoelma/perinteen-ja-nykykulttuurin-kokoelman-tekstiaineistot/perinnejulkortistot/> [haettu 21.02.2025].

- Schuurman, Noora ja Räsänen, Tuomas: Johdanto. *Kanssakulkijat. Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Toim. Tuomas Räsänen ja Nora Schuurman. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1464. SKS, Helsinki 2020, 7–19.
- Soininen, Arvo M.: *Vanha maataloutemme. Maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720-luvulta 1870-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 96. SKS, Helsinki 1974.
- Sulkunen, Irma: *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 952. SKS, Helsinki 2004.
- Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja 3, R-Ö*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Toim. Erkki Itkonen ja Ulla-Maija Forsberg. SKS ja Kotus, Helsinki 2000.
- Sykäri, Venla: Rekilaulun nimestä, osa 1: rekilaulu ja regilaul. *Vähäisiä lisiä* 20.3.2025. Blogikirjoitus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivusto. <https://www.finlit.fi/ajankohtaista/blogi/rekilaulun-nimesta-osa-1-rekilaulu-ja-regilaul/> [haettu 29.3.2025]
- Sykäri, Venla: Rekilaulun nimestä, osa 2: Reigenlied ja rekivirsi runolauluna. *Vähäisiä lisiä* 24.3.2025. Blogikirjoitus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivusto. <https://www.finlit.fi/ajankohtaista/blogi/rekilaulun-nimesta-osa-2-reigenlied-ja-rekivirsi-runolauluna/> [haettu 29.3.2025]
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Tammi, Helsinki 2018.
- Uudemmissa runomitoilla seipitetyt kansanlaulut. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran luettelo. https://www.finlit.fi/wp-content/uploads/2023/10/kansanlaulut_kortistoluettelo.pdf [haettu 21.02.2025]
- Vanhan kirjasuomen sanakirja*. Hakusana: hiisi. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 38. Kotimaisten kielten keskus. https://kaino.kotus.fi/vks/?p=qs-article&vks_id=VKS_6db2ebcacf168e3dbc81c02334bf1f17&list_id=1&keyword=hiisi&word=hiisi [haettu 10.10.2025]